บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน เรื่อง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโนนเจริญพิทยาคม ผู้วิจัยได้ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
2. การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
3. บทเรียนสำเร็จรูป
4. ความพึงพอใจ
5. การหาประสิทธิภาพของสื่อ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
   - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
   - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1. ความสำคัญ ธรรมชาติ และลักษณะเฉพาะ

กรมวิชาการ (2545 : 3 - 20) ระบุไว้ว่า ผลจากความเจริญทางวิทยาการและเทคโนโลยีของโลกปัจจุบันทำให้ประชากรในส่วนต่าง ๆ ของโลกมีการเลื่อนไหล หล่อหลอมให้เป็นประชากรของโลกให้รวมเป็นสังคมเดียวกัน การที่สังคมโลกจะดำรงอยู่ได้อย่างสันติสุขนั้น ประชากรจะต้องเป็นพลเมืองดีทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และย่อยลงมาจนถึงสังคมเล็กที่สุดของสังคม ซึ่งมีวิทยาการและเทคโนโลยีอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ผสมผสานกับคุณธรรม จริยธรรม เข้าไปในหลักสูตรพร้อมกัน จะทำให้มีความสำคัญในด้านการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียน ก็จะสามารถพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี มีเหตุผลด้วยกุศลจิต คิดสร้างสรรค์ ยึดมั่นในคุณธรรมนำความรู้เพื่อการดำเนินชีวิตให้มีความสุขโดยใช้เทคนิควิทยาการทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ควบคู่ไปกับคุณธรรมแล้วนำมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตให้เข้ากับ

สิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมได้อย่างมีความสุข

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องเรียนตลอด 12 ปีการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชา จึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ โดยนำวิทยาการจากแขนงวิชาต่าง ๆในสาขาสังคมศาสตร์มาหลอมรวมเข้าด้วยกัน ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จริยธรรมเศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อม รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ปรัชญา และศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ดังนั้นสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ คือ

1.1 ด้านความรู้ จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญของวิชาต่าง ๆ ในสังคมศาสตร์ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา ปรัชญา และศาสนา ตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้น ในลักษณะบูรณาการ

1.2 ด้านทักษะกระบวนการ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดทักษะและกระบวนการต่าง ๆ เช่น ทักษะทางวิชาการ และทักษะทางสังคม เป็นต้น

1.3 ด้านเจตคติและค่านิยม กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาเจตคติ และค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ เช่น รู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความกตัญญู รักเกียรติภูมิแห่งตน มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตที่ดีมีความพอดีในการบริโภค เห็นคุณค่าของการทำงาน รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักการทำงานเป็นกลุ่มเคารพสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม มีความผูกพันกับกลุ่ม รักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เห็นคุณค่า อนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

กิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม สามารถนำความรู้ทักษะ ค่านิยม และเจตคติที่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้เรียน เมื่อมองในภาพรวมแล้ว พบว่าความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมนั้นนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมแล้วยังมีทักษะและกระบวนการต่าง ๆ ที่จะสามารถนำมาใช้ประกอบ

ในการตัดสินใจได้อย่างรอบครอบในการดำเนินชีวิต และการมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดี ตลอดจนการนำความรู้ทางจริยธรรมหลักธรรมทางศาสนามาพัฒนาตนเองและสังคม ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้น กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกัน เป็นศาสตร์บูรณาการวิชาความรู้จากที่ต่าง ๆ วิธีการและแนวคิดของนักวิทยาศาสตร์ กระบวนการของนักคณิตศาสตร์ ความคิดสร้างสรรค์ของศิลปะ นักดนตรี ประสบการณ์ของนักศิลปะ และทักษะการถ่ายทอดภาษาออกมา เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติในการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมทั้งสิ้น

การเชื่อมโยงกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ ให้เป็นไปได้ตามหลักสูตรและการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่

1.3.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เชื่อมโยงได้ดีกับการเรียนภาษา ผู้ที่เรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เป็นอย่างดี ใช้ภาษาในการให้เหตุผลและแก้ปัญหา ปกป้องรักษาวัฒนธรรมให้คงไว้ การพัฒนาทักษะทางภาษาในการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ทางสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ได้แก่ การอ่าน เขียน พูด ฟังวรรณกรรมต่าง ๆ จะช่วยเปิดโลกทัศน์ให้ผู้เรียนได้เข้าใจโลกด้วยการศึกษาวรรณกรรมเหล่านี้ ในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม วรรณกรรมจากสิ่งพิมพ์ที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนมีมากมาย ที่จะพัฒนาทักษะทางภาษาได้ มิใช่แต่เฉพาะจากหนังสือเรียน ทั้งนี้เพื่อขยายประสบการณ์ทางสังคมของผู้เรียนให้กว้างขวางขึ้น สื่อเทคโนโลยี ต่าง ๆ และคอมพิวเตอร์ เป็นเครื่องมืออีกทางหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เชื่อมโยงได้กับการเรียนศิลปะ ศิลปะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจมุมมองต่าง ๆ เกี่ยวกับโลก งานศิลปะสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงของสังคม การเมืองเศรษฐกิจในยุคสมัยต่าง ๆ ได้ ศิลปะ สะท้อนความคิดจิตวิญญาณความหวังของมนุษยชาติ ศิลปะเป็นเสมือนบันทึกหลักฐานว่ามนุษย์เรามีชีวิต มีความคิดอย่างไรด้วยการนำเสนอมุมมองที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้สร้างงานศิลปะนั้น ศิลปะจึงช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โลกกว้างที่เขาอาศัยอยู่ การศึกษางานศิลปะยังทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย

1.3.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม เชื่อมโยงได้กับการเรียนคณิตศาสตร์ ซึ่งมีเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบ และแก้ปัญหาต่างๆ ผู้เรียนได้ใช้แนวคิดทางคณิตศาสตร์ในการจัดระบบวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์

หรือประเด็นปัญหาในสังคมได้ ทั้งยังเชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้นำวิธีการแก้ปัญหามาใช้เพื่อประเมินความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ในอดีต ปัจจุบันและผลที่เกิดขึ้นในอนาคตด้วย

1.3.4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เชื่อมโยงได้กับการเรียนวิทยาศาสตร์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ช่วยให้ผู้เรียนได้สำรวจองค์ประกอบทางการเมืองเศรษฐกิจ ลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องและที่ปรากฏอยู่ในสังคมที่อาศัยอยู่ การเรียนวิทยาศาสตร์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับการศึกษาโลกทั้งทางกายภาพและทางสังคม การตรวจสอบผลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การนำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาใช้และผลที่เกิดขึ้น ทั้งสองวิชาสามารถเชื่อมโยงให้ผู้เรียนเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและมองเห็นการปฏิบัติเพื่อกิจกรรมทางสังคมได้

1.3.5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เชื่อมโยงได้กับการเรียนสุขศึกษาและพลศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเจตคติ ค่านิยม จริยธรรม และวิธีการต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการแก้ปัญหา และการตัดสินใจในเรื่องราวต่าง ๆได้ ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะและการปฏิบัติตนทางสุขศึกษาและพลศึกษามาดำรงชีวิตเพื่อพัฒนาร่างกาย อารมณ์ และจิตใจให้มีคุณภาพได้จึงเป็นการเชื่อมโยงระหว่างคุณค่าทางร่างกายและสติปัญญาเพื่อการส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่ดีต่อคุณภาพ

1.3.6 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงได้กับการเรียนการงานอาชีพและเทคโนโลยี การเรียนการงานอาชีพและเทคโนโลยีมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ ในงานที่เป็นพื้นฐานของวิชาอาชีพ มีทักษะในการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพมีจริยธรรมคุณธรรมในการทำงานและสามารถนำความรู้ และทักษะไปใช้ในการดำเนินชีวิตซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการเรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เน้นการดำเนินชีวิตในสังคมบนพื้นฐานของสัมมาอาชีพที่ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยถือว่าการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีส่วนหนึ่งต้องประกอบอาชีพที่สุจริตและเป็นประโยชน์ต่อตนและสังคมส่วนรวมด้วย

ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงไม่ใช่การเรียนแต่เนื้อหาความรู้ แต่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นนักวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจความเป็นไปในสังคมและในโลก พิจารณาว่ามนุษย์พูด เขียน ประเมิน คำนวณ วิเคราะห์ สร้างจินตนาการ ต่อสู้และพากเพียรพยายามใน เรื่องต่าง ๆ กันอย่างไร สังคมศึกษาเชื่อมโยงกิจกรรมที่มนุษย์ทำโดยเน้นทั้งเรื่องวรรณกรรม ศิลปะเทคโนโลยีวิทยาศาสตร์ ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคตเข้าด้วยกัน

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เน้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณการความสำเร็จจากสาระวิชาต่าง ๆ มาหลอมรวมเข้าด้วยกัน การจัดวางหลักสูตรและหน่วยการเรียนจึงมักเป็นประเด็นปัญหาการบูรณาการ (Integrated Thematic Unit) ลักษณะหน่วยการเรียนแบบนี้จะนำมาจากแนวคิดรวบยอดปัญหา หรือโครงงานที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ที่เขาต้องแสวงหาและรวบรวมมาเป็นประเด็นปัญหาหรือโครงงานเหล่านั้นอาจเกี่ยวข้องกับสาระหลักต่าง ๆ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มภาษาไทย กลุ่มคณิตศาสตร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มศิลปะ กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษาและกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยี ตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้ เช่น เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ความรับผิดชอบ การพึ่งพา ความขัดแย้ง ความสมดุล และความขาดแคลน เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การนำหน่วยการเรียนรู้มาให้ผู้เรียน เป็นเรื่องที่ครูต้องค้นหาออกแบบเอง มิใช่นำมาจากหัวข้อของหนังสือเรียน หน่วยการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะมีลักษณะสะท้อนให้เห็นภาพรวมของแนวคิดต่าง ๆ ได้กว้างขวางและลึกซึ้ง มองเห็นวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ได้ความรู้ในหน่วยการเรียนนั้น ๆ ได้หลากหลายวิธีไม่ว่าจะเรียนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล การศึกษาวิจัย การลงมือปฏิบัติ การสำรวจภาคสนาม การทดลองในห้องปฏิบัติการและการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เป็นต้น หน่วยการเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงต้องใช้เวลาในการศึกษานานพอสมควร สิ่งที่เรียนจึงมีความหมายต่อผู้เรียน

2. วิสัยทัศน์

2.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กำหนดวิสัยทัศน์ของกลุ่ม ดังนี้

2.1.1 เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งให้เยาวชนเป็นผู้มีการศึกษา พร้อมที่จะเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม

2.1.2 นำความรู้จากอดีตมาสร้างความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเพื่อการตัดสินใจในการเป็นพลเมืองดี

2.1.3 นำความรู้เกี่ยวกับโลกของเรามาสร้างความเข้าใจในกระบวนการก่อเกิดสภาพแวดล้อมของมนุษย์ เพื่อการตัดสินใจในกานดำรงชีวิตในสังคม

2.1.4 นำความรู้เรื่องการเมืองการปกครองมาตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครอง ชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติของตน

2.1.5 นำความรู้ เรื่อง การผลิต การแจกจ่าย การบริโภคสินค้าและบริการมาตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อดำรงชีวิต เพื่อการประกอบอาชีพ และการอยู่ในสังคม

2.1.6 นำความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของจริยธรรม ศาสนา มาตัดสินใจในการประพฤติปฏิบัติและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

2.1.7 นำวิธีการทางสังคมศาสตร์มาค้นหาคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในสังคม และกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติที่สร้างสรรค์ต่อส่วนรวม

2.1.8 เยาวชนจำเป็นต้องศึกษาสาระการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจสังคมโลกที่ซับซ้อน สามารถปกครองดูแลตนเอง และเอาใจใส่ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของโลกได้

ดังนั้น ตลอดระยะเวลาของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้ใช้ความรู้อย่างมีความหมาย เพื่อการตัดสินใจ การสำรวจสอบ การสืบค้น การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และนำทางตนเองและผู้อื่น เชื่อมโยงความรู้ที่เรียนสู่โลกแห่งความเป็นจริงในชีวิตได้

2.2 ได้บูรณาการสรรพความรู้ กระบวนการและปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียนการสอนต้องใช้ข้อมูล ความรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ประเทศชาติ และระดับโลกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

2.3 ผู้เรียนอภิปรายประเด็นปัญหาร่วมสมัยร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่ สามารถแสดงจุดยืน ในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนอย่างตั้งใจ

2.4 การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูง ในประเด็นหัวข้อที่ลึกซึ้งท้าทาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างมีความหมาย ได้รับการประเมินที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ ทุกมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ควรจัดเตรียมโครงงานที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเป็นจริงของสังคมที่ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

3. คุณภาพผู้เรียน

เป้าหมายและความคาดหวัง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีเป้าหมาย ความคาดหวังที่สำคัญคือให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การที่จะบรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวนั้น จำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

3.1 ความรู้ ความรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีความกว้างขวางมาก ไม่มีใครที่จะสามารถเรียนทุกสิ่งทุกอย่างได้ทั้งหมด และนี่คือปัญหาที่สำคัญและรุนแรงมาก ของการเรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่พยายามจะให้เกิดการเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง

ในศาสตร์ที่ประกอบกันอยู่ในกลุ่มนี้ งานที่ท้าทายของนักสังคมศึกษา และครูสังคมศึกษา ก็คือ ความสามารถที่จะคัดสรรสาระที่จะเรียน ได้อย่างเหมาะสมและมีคุณค่า จึงจำเป็นที่จะต้องรู้จักการใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกสาระที่จะเรียน เกณฑ์ในการพิจารณาก็คือ ให้พิจารณาว่า สิ่งที่จะนำมาเรียนมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีหรือไม่ นั่นก็หมายความว่าการคัดเลือกสาระเนื้อหา มิใช่อยู่บนพื้นฐานของการที่จะให้ผู้เรียนเป็นนักประวัติศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ หรือเป็นนักวิชาการที่เชี่ยวชาญในความรู้ แต่เป้าหมายต้องเป็นไปเพื่อสร้างจิตสำนึกของการเป็นคนดีของสังคมเป็นประชาชนที่มีการศึกษา เข้าใจปัญหาสังคม เชื่อมโยงเข้ากับการดำเนินชีวิตของผู้เรียนและของผู้อื่น ได้ส่งเสริมความเข้าใจโลก ปฏิสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม และให้เครื่องมือแก่ผู้เรียนในการทำความเข้าใจอดีตเพื่อเป็นสาระในการเผชิญและตัดสินใจใด ๆ ในปัจจุบันโดยตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นและวางแผนสู่อนาคต

ดังนั้น ความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงมีการผสมผสานการศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ เช่น มนุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ปรัชญาและศาสนาเข้าด้วยกัน ไม่เพียงเท่านั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ยังรวมถึงการศึกษาคุณลักษณะการเป็นคนดีของสังคม การเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการศึกษาความเป็นไปของโลก พหุวัฒนธรรม กฎหมายศึกษา อาชีพศึกษาและประเด็นปัญหาร่วมสมัยต่าง ๆ นอกจากนี้ยังจะต้องบูรณาการสาระความรู้จาก กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อีกด้วย

3.2 ทักษะและกระบวนการกลุ่มในการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วยทักษะทางวิชาการและทักษะทางสังคม ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนให้เป็นผู้รอบรู้ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.2.1 ทักษะทางวิชาการ ได้แก่ ทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียนและการคิด ซึ่งนักเรียนต้องนำมาใช้ในการแสวงหาความรู้ จัดการกับความรู้ การนำความรู้ไปใช้ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่

การแสวงหาและจัดการกับข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ทักษะด้านนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน ศึกษาสืบค้นข้อมูลความรู้ใช้กระบวนการศึกษาค้นคว้าทางสังคมศาสตร์ การสืบสวนความรู้ รวมทั้งความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

การคิดและนำเสนอแนวคิดต่างๆ ทักษะด้านนี้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด การจัดระบบข้อมูล การตีความ วิเคราะห์ สรุป ประเมินและนำเสนอข้อมูล ความคิดเห็นต่าง ๆ โดยสื่อสารออกมาในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการเขียน การพูดที่สื่อความหมายกับผู้อื่นบนพื้นฐานที่มีเหตุผลและหลักการ เพื่อจะใช้สนับสนุนและประกอบการพิจารณาตัดสินใจใด ๆ ของบุคคลและสังคมได้อย่างฉลาดและมีประสิทธิภาพ

การสร้างองค์ความรู้ใหม่ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ ที่เป็นความคิดรวบยอด และหลักการสามารถอธิบายความสัมพันธ์และความเป็นเหตุเป็นผลของเรื่องราวต่าง ๆ ได้ สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณคิดสร้างสรรค์ ศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ที่จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ของบุคคลและสังคมที่เราดำรงชีวิตอยู่และนำไปสู่การนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหา ตัดสินใจ และการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

3.2.2 ทักษะทางสังคม ได้แก่ การร่วมมือและการมีส่วนร่วมในสังคม การดูแลรักษา การเอาใจใส่ให้บริการ การมีส่วนร่วมในสังคม ทักษะ และกระบวนการกลุ่ม พัฒนาความเป็นผู้นำผู้ตามในการทำงานกลุ่ม เห็นคุณค่า เคารพตนเองและผู้อื่น ยอมรับในความคล้ายคลึงและความแตกต่างของตนเองและของผู้อื่น เคารพในทรัพย์สินและสิทธิของผู้อื่น เคารพในกฎกติกากฎหมาย และเคารพในความเป็นมนุษยชาติและสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย

ทักษะและกระบวนการเหล่านี้ ถือเป็นสาระในองค์ประกอบของหลักสูตรและการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ต้องบูรณาการเข้าไปในองค์ความรู้ต่าง ๆ และต้องเป็นจุดเน้นในการเรียนทุกชั้นปี ทุกรายวิชาตลอดหลักสูตร ซึ่งจะสอนแยกต่างหากจากการศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ ไม่ได้

3.3. คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาทักษะเกี่ยวกับเจตคติ จริยธรรม ค่านิยมโดยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้และทักษะต่างๆ อย่างหลากหลาย ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมประชาธิปไตย เช่น การรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย กตัญญู รักเกียรติภูมิของตน มีความติธรรม ห่วงใยในสวัสดิภาพของผู้อื่น ยอมรับ ความแตกต่าง ขจัดข้อขัดแย้งด้วยสันติวิธี ยึดมั่นในความยุติธรรม ความเสมอภาคและเสรีภาพ มีนิสัยในการเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี เห็นคุณค่าของการทำงาน การทำงานเป็นกลุ่ม การเคารพสิทธิของผู้อื่น เสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความผูกพันกับกลุ่มรักท้องถิ่น รักประเทศชาติ เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่า อนุรักษ์ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา

การจัดการซึ่งเป็นบทบาทและความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ผู้เรียนซึ่งต้องมีความรับผิดชอบเบื้องต้นที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยความพยายามร่วมกันทั้งผู้เรียน พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหาร

การเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม นั้นผู้เรียนต้องทำความเข้าใจในสาระความรู้ทั้ง 5 สาระนับตั้งแต่สาระภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา ศาสนาและการเป็นพลเมืองดีต้องเข้าใจโครงสร้างหน้าที่ของระบบการเมืองการปกครอง ระบบสังคม และระบบ เศรษฐกิจ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำต่างเวลาต่างสถานที่บนพื้นฐานความคิดที่แตกต่างกันแต่ต้องสามารถนำไปสู่ความเป็นส่วนรวมและความเป็นประชาธิปไตย ตระหนักในคุณค่าของหลักการประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และหลักการอื่นที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม และความรับผิดชอบ สามารถนำมาใช้กับตนเอง ผู้อื่น และสังคมได้ มีความปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม แสดงออกถึงความเคารพตนเองและผู้อื่น รับผิดชอบต่อผู้อื่นและต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสาระสำคัญของคุณลักษณะการเป็นคนดีที่ได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และสาระที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของมวลมนุษย์ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะบริการผู้อื่น และส่งเสริมสิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในสังคม

ครูมีความรับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ครูจึงต้องจัดเตรียมหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่บูรณาการเป็นหลักสูตรที่มีชีวิตมีความหมายลึกซึ้ง และเป็นหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนได้เรียนด้วยการปฏิบัติจริง จัดเตรียมโอกาสที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะกระบวนการต่าง ๆ เน้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และการมีวิจารณญาณ รวมทั้งการทำความเข้าใจในความรู้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมกับการเรียนกลุ่มอื่นๆ ได้ด้วยการบริหาร มีความรับผิดชอบในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องสนับสนุนช่วยเหลือในการนำหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีความรับผิดชอบในการสร้างสภาพแวดล้อมในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครองจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมในห้องเรียนและให้โรงเรียนกระตุ้นและมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นปัญหาทางสังคม รับฟังรับรู้ และทบทวนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

คุณภาพของผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยศาสตร์ต่างๆ หลายสาขา มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์รวมทั้งได้แสดงบทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสภาพแวดล้อม

จากองค์ประกอบดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีจุดเน้นในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

3.3.1 ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม

3.3.2 ยึดมั่นศรัทธาและธำรงไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทย

3.3.3 มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และสามารถนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3.4 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาคภูมิใจในความเป็นไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

3.3.5 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดระยะเวลาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้มีส่วนส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีจุดเน้นเมื่อผู้เรียนเรียนจบปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ดังนี้

4. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

4.1 ช่วงชั้นที่ 1 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3)

4.1.1 ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง

4.1.2 ได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการ และมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดีมีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชั้นเรียนและได้ฝึกการตัดสินใจ

4.1.3 ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับและรายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิตผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและหลักเศรษฐกิจพอเพียง

4.1.4 ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจความรู้ในขั้นต่อไป

4.2 ช่วงชั้นที่ 2 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

4.2.1 ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาคและประเทศ ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมทั้งการเมือง การปกครองและสภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นประเทศไทย

4.2.2 ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมในศาสนพิธีและพิธีกรรมทางศาสนา

4.2.3 ได้ศึกษาและปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น

4.2.4 ผู้เรียนได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

4.2.5 ผู้เรียนได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาคซีกโลกตะวันออกและซีกโลกตะวันตก เกี่ยวกับ การดำรงชีวิตประจำวัน ศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบันได้อย่างมีวัฒนธรรมมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ต่อไป

4.3 ช่วงชั้นที่ 3 (จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3)

4.3.1 ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4.3.2 ได้เรียนรู้ และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ

4.3.3 ได้รับการพัฒนาแนวคิดและขยายประสบการณ์เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ ของโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์

4.3.4 ได้รับการพัฒนาแนวคิด และความสามารถในการวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคตสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

4.4 ช่วงชั้นที่ 4 (จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

4.4.1 ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

4.4.2 ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมที่พึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในขั้นสูงตามความประสงค์ได้

4.4.3 ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ชาติไทย ยึดมั่นในวิธีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4.4.4 ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้แก่สังคม

4.4.5 เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

5. สาระการเรียนรู้

สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

5.1 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษาความประพฤติของพลเมืองและการยกระดับภาวะทางจิต ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับ คุณธรรม จริยธรรม

ที่ว่าด้วยหลักความประพฤติ ของคนดีและอุดมคติตามแนวความเชื่อของศาสนาที่บุคคลนับถือ

สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับหลักจริยธรรมคุณธรรมในการควบคุมความประพฤติ สามารถนำความคิดความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

5.2 สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นขอบข่ายสาระหลักที่มีแนวความคิดรวบยอดเกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ โดยศึกษาระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมมีวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นกลุ่ม ศึกษาสถาบันทางสังคมการจัดระเบียบทางสังคมมุ่งให้เกิดความเข้าใจต่อระบบการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะบทบาทและหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ศึกษาการยุติธรรม ด้วยความคิดรวบยอดเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม ชุมชน สังคม ที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงและแตกต่างกัน มีการขัดเกลาทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ในฐานะเป็นสมาชิกที่อยู่ร่วมกัน อันมีบรรทัดฐานทางสังคมมีระบบ ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีทางสังคม สถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางสังคมรวมทั้งสามารถวิเคราะห์สภาพทางสังคม วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ระหว่างสังคมไทยกับสังคมอื่นในโลก เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน

นอกจากนี้ ผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจะต้องเรียนรู้ และแสวงหาประสบการณ์ทางด้านระบบการเมือง การปกครองประเภทต่าง ๆ ในโลก โดยเฉพาะระบบการเมืองการปกครองของประเทศไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ ระบบการปกครองท้องถิ่นและกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องในชีวิตของคนไทย เพื่อจะได้ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี

5.3 สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระหลักนี้ เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่มุ่งให้มีความเข้าใจว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตทั้งนี้เพราะมนุษย์มีความต้องการที่ไม่จำกัดในขณะที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมท่ามกลางทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด

เนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง การผลิต การแจกจ่าย การบริโภคสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในประเทศ ระดับโลก ตลอดจนบทบาทของเทคโนโลยี ที่มีต่อการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ มีความสามารถที่จะฉลาดเลือก ประเมิน พิจารณาผลที่เกิดจากทางเลือกและตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ

5.4 สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ปรัชญา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และโบราณคดี ที่มุ่งให้ความเข้าใจว่าวิวัฒนาการ การดำเนินชีวิตของมนุษยชาตินั้นมีการสั่งสมมาตามกาลเวลาอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การศึกษาเรื่องราวในอดีตทำให้เกิดการเรียนรู้ว่า มนุษย์ในอดีตเผชิญปัญหาต่างๆ ในขณะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร มีวิธีการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่ประสบความสำเร็จและความผิดพลาดอย่างไร เหตุการณ์และการกระทำในอดีตมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเวลาต่อมาอย่างไร อันจะเป็นการสร้างประสบการณ์และทางเลือกในการดำรงชีวิตแก่คนรุ่นหลังต่อไป

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับความเป็นมาของตนเอง สังคมและของประเทศชาติถึงวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง และเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบันอย่างไร มีความสามารถในการตีความและอธิบายนัยสำคัญของเหตุการณ์ ปัญหา และแบบแผนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เชิงประวัติศาสตร์ของประเทศและสังคมอื่นจากอดีตมาทำความเข้าใจปัจจุบัน และที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต

5.5 สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

สาระหลักนี้เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม ศึกษาประวัติศาสตร์มานุษยวิทยา ที่มุ่งให้มีความเข้าใจในเรื่องมิติสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์กับ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในโลก ความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และประสบการณ์ในการศึกษาความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในเชิงมิติสัมพันธ์ ทั้งในส่วนของประเทศไทยกับโลกที่เราอาศัยอยู่ มีความสามารถที่จะอธิบายลักษณะตำแหน่งแหล่งที่แบบแผนและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรากฏการณ์ของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลต่อสังคม คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของชาติ ผลกระทบที่มีต่อโลก องค์ความรู้ ทั้ง 5 สาระนี้ จะต้องจัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ครบทุกสาระในทุกปี ตลอด 12 ปีของการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ควรเป็น ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เรื่องราวของตัวผู้เรียน ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้านและชุมชนที่อยู่อาศัย เชื่อมโยงกับสังคมอื่นทั้งในประเทศไทยและในโลก

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 เรื่องราวของจังหวัด และภาค ที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ในประเทศไทย และภูมิภาคใกล้เคียงในโลก

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เรื่อง ราวของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ในโลกตะวันออกและโลกตะวันตกได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนืออเมริกาใต้

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์โลกภูมิศาสตร์ประเทศไทย ภูมิศาสตร์โลก การเมือง การปกครองของไทย เศรษฐกิจประเทศไทย ศาสนาและจริยธรรมโดยเชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์ในสังคมโลก

6. มาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

สาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระ ดังนี้

ตาราง 1 แสดงสาระการเรียนรู้ 5 สาระของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระการเรียนรู้	มาตรฐาน
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน
	มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ
	มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ตาราง 1 (ต่อ)

สาระการเรียนรู้	มาตรฐาน
สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม	มาตรฐาน ส 2.1 ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมายประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่นศรัทธาและธำรงไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้ มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจและสังคมจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลกอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ
สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผลมาวิเคราะห์ เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่องตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ Buriram Rajabhat University

ตาราง 1 (ต่อ)

สาระการเรียนรู้	มาตรฐาน
สาระที่ 4 ภูมิศาสตร์ศาสตร์	มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูลภูมิสารสนเทศ อันจะนำไปสู่การใช้และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม และมีจิตสำนึก อนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1. แนวทางการจัดการเรียนการสอน

การสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนและมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (กรมวิชาการ 2545 ค : 43 - 45) ดังนี้

1.1 จัดการสอนที่มีความหมาย

เน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้เป็นความรู้ที่คงทน ยั่งยืน

1.2 จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ เชื่อมโยงเหตุการณ์พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะ ค่านิยม และจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งเรียนรู้ สื่อ และเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

1.3 จัดการเรียนการสอนที่เน้นพัฒนาค่านิยม จริยธรรม

จัดหัวข้อหน่วยการเรียนที่สะท้อนค่านิยม จริยธรรม ช่วยให้ผู้เรียนได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปจากตนเอง และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

1.4 จัดการเรียนการสอนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในส่วนตนและการเป็นสมาชิกกลุ่มจัดการเรียนรู้ของตนเอง ใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน

1.5 จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ

ผู้เรียนได้พัฒนาความคิด ตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง จัดการตนเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต

2. สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะบรรลุผลประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่นั้น ต้องอาศัยสื่อการเรียนการสอนเป็นสำคัญ เพราะสื่อจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการคิด การมองเห็นสภาพปัญหาต่าง ๆ ถ้าขาดสื่อแล้วการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ก็จะประสบกับความล้มเหลวได้

ดังนั้นการใช้สื่อการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1 การเลือกสื่อประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องสัมพันธ์กับเรื่องที่จะนำมาสอน เหมาะสมกับความรู้ ประสบการณ์ วัย สภาพแวดล้อมเป็นสื่อที่หาง่ายและมีประสิทธิภาพ

2.2 การเตรียมสื่อ ก่อนนำสื่อไปใช้ครูต้องศึกษาบทเรียน แผนการสอน เลือกสื่อวัสดุที่จะใช้และวิธีการใช้สื่อตลอดจนต้องเตรียมนักเรียนให้มีความพร้อม โยงกิจกรรมให้ต่อเนื่องระหว่างประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ อาจให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการผลิต การทดลอง การปรับปรุง การจัดลำดับ การใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ให้พร้อมอย่างดีเสมอ

2.3 การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ครูต้องคำนึงอยู่เสมอว่า สื่อที่เตรียมมานั้นเป็นเครื่องช่วยครู และนักเรียนในการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การใช้สื่อต้องให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของบทเรียน เนื้อหากระบวนการเรียนการสอน จังหวะ จิตวิทยา การเรียนรู้ และลักษณะของผู้สอน

2.4 การประเมินการใช้สื่อ เมื่อครูใช้สื่อประกอบการสอน จำเป็นต้องมีการประเมินการใช้สื่อ ควรมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร แล้วเขียนเป็นข้อเสนอแนะไว้

2.5 การจัดหาสื่อ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

2.5.1 ครูผลิตขึ้นเอง หรือให้นักเรียนช่วยกันผลิต

2.5.2 จัดซื้อสื่อสำเร็จรูป

2.5.3 ขอหรือยืมจากหน่วยงานที่บริการ

2.6 การผลิตสื่อของครู ในการผลิตสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.6.1 ครูต้องรู้เป้าหมายแน่ชัดว่าต้องใช้สื่ออะไร ในการสอนแต่ละครั้ง

2.6.2 ครูจะนำไปใช้ประกอบการสอนด้วยเทคนิคกระบวนการสอนวิธีใด

2.6.3 ครูจะนำไปใช้เมื่อไรของกระบวนการเรียนการสอน

3. การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

เพื่อที่จะทราบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด จำเป็นต้องมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การวัดและประเมินผลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการใช้ข้อสอบ ซึ่งไม่สามารถสนองเจตนารมณ์การเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้คิดลงมือปฏิบัติ ด้วยกระบวนการหลากหลาย เพื่อสร้างองค์ความรู้ ดังนั้น ผู้สอนต้องตระหนักว่าการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลเป็นกระบวนการเดียวกัน และจะต้องวางแผนไปพร้อม ๆ กัน

3.1 แนวทางการวัดผลและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จะบรรลุผลตามเป้าหมายของการเรียนการสอนที่วางไว้ได้ ควรมีแนวดังต่อไปนี้

3.1.1 ต้องวัดและประเมินผลทั้งความรู้ ความคิด ความสามรถ ทักษะและกระบวนการ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม รวมทั้งให้โอกาสในการเรียนของผู้เรียน

3.1.2 วิธีการวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

3.1.3 ต้องเก็บข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินผลอย่างตรงไปตรงมา และต้องประเมินผลภายใต้ข้อมูลที่มีอยู่

3.1.4 ผลการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องนำไปสู่การแปลผลและลงข้อสรุปที่สมเหตุสมผล

3.1.5 การวัดและประเมินผลต้องมีความเที่ยงตรงและเป็นธรรม ทั้งในด้านของวิธีการวัด โอกาสของการประเมิน

3.2 จุดมุ่งหมายของการวัดผลและประเมินผล

3.2.1 เพื่อวินิจฉัยความรู้ความสามารถ ทักษะและกระบวนการ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของผู้เรียน และเพื่อซ่อมเสริมผู้เรียนให้พัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะได้เต็มตามศักยภาพ

3.2.2 เพื่อใช้เป็นข้อมูลป้อนกลับให้แก่ตัวผู้เรียนเองว่าบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้เพียงใด

3.2.3 เพื่อใช้ข้อมูลในการสรุปผลการเรียนรู้และเปรียบเทียบถึงระดับพัฒนาการของการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อกระบวนการเรียนการสอน วิธีการวัดและประเมินผลที่สามารถสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างแท้จริงของผู้เรียนและครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านตามที่กล่าวมาแล้วจึงต้องวัดและประเมินผลจากสภาพจริง (Authentic assessment)

3.3 การวัดและประเมินผลจากสภาพจริง

กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมีหลากหลาย เช่น กิจกรรมสำรวจภาคสนาม กิจกรรมการสำรวจตรวจสอบ การทดลอง กิจกรรมศึกษาค้นคว้า กิจกรรมศึกษาปัญหาพิเศษ หรือโครงงาน อย่างไรก็ตาม ในการทำกิจกรรมเหล่านี้ต้องคำนึงว่าผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพแตกต่างกัน ผู้เรียนแต่ละคนจึงอาจทำงานชิ้นเดียวกันได้เสร็จในเวลาที่แตกต่างกัน และผลงานที่ได้ก็อาจแตกต่างกัน เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมเหล่านี้แล้วก็จะต้องเก็บรวบรวมผลงาน เช่น รายงาน ชิ้นงาน บันทึกและรวบถึงทักษะปฏิบัติต่าง ๆ เจตคติทางวิทยาศาสตร์ เจตคติต่อวิทยาศาสตร์ ความรัก ความซาบซึ้ง กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำและผลงานเหล่านี้ต้องใช้วิธีประเมินที่มีความเหมาะสมและแตกต่างกัน เพื่อช่วยให้สามารถประเมินความรู้ความสามารถและความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงของผู้เรียนได้ การวัดและประเมินผลจากสภาพจริง จะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีการประเมินหลาย ๆ ด้าน หลากหลายวิธีในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงและต้องประเมินอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ข้อมูลที่มากพอที่จะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้

ลักษณะสำคัญของการวัดและประเมินผลจากสภาพจริง

3.3.1 การวัดและประเมินผลจากสภาพจริง มีลักษณะที่สำคัญคือ ใช้วิธีการประเมินกระบวนการที่ซับซ้อน ความสามารถในการปฏิบัติงาน ศักยภาพของผู้เรียนในด้านของผู้ผลิตและกระบวนการที่ได้ผลผลิต มากกว่าที่จะประเมินว่าผู้เรียนสามารถจดจำความรู้อะไรได้บ้าง

3.3.2 เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียน เพื่อวินิจฉัยผู้เรียนในส่วนที่ควรส่งเสริมและส่วนที่ควรจะแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความสามารถ ความสนใจและความต้องการของแต่ละบุคคล

3.3.3 เป็นการประเมินที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมประเมินผลงานของทั้งตนเองและของเพื่อนร่วมห้อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตัวเอง เชื่อมั่นในตนเอง สามารถพัฒนาตนเองได้

3.3.4 ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนการสอนและการวางแผนการสอนของผู้สอนว่าสามารถตอบสนองความสามารถ ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคลได้หรือไม่

3.3.5 ประเมินความสามารถของผู้เรียนในการถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริงได้

3.3.6 ประเมินด้านต่างๆ ด้วยวิธีที่หลากหลายในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

วิธีการและแหล่งข้อมูลที่ใช้

เพื่อให้การวัดและประเมินผลได้สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน ผลการประเมินอาจจะได้มาจากแหล่งข้อมูลและการสังเกตต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.3.6.1 สังเกตการแสดงออกเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

3.3.6.2 ชิ้นงาน ผลงาน รายงาน

3.3.6.3 การสัมภาษณ์

3.3.6.4 บันทึกของผู้เรียน

3.3.6.5 การประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างผู้เรียนและครู

3.3.6.6 การวัดและประเมินผลภาคปฏิบัติ

3.3.6.7 การวัดและประเมินผลด้านความสามารถ

3.3.6.8 แฟ้มผลงาน

3.4 การวัดและประเมินผลด้านความสามารถ (Performance Assessment)

ความสามารถของผู้เรียนประเมินได้จากการแสดงออกโดยตรงจากการทำงานต่าง ๆ เป็นสถานการณ์ที่กำหนดให้ ซึ่งเป็นของจริงหรือใกล้เคียงกับสภาพจริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาหรือปฏิบัติงานได้จริง โดยประเมินจากกระบวนการทำงาน กระบวนการคิดโดยเฉพาะความคิดขั้นสูงและผลงานที่ได้

ลักษณะสำคัญของการประเมินความสามารถ คือ กำหนดวัตถุประสงค์ของงาน วิธีการทำงาน ผลสำเร็จของงาน มีคำสั่งควบคุมสถานการณ์ในการปฏิบัติงาน และมีเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน การประเมินความสามารถที่แสดงออกของผู้เรียนทำได้หลายแนวทางต่าง ๆ กันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สภาวการณ์ และความสนใจของผู้เรียน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.4.1 มอบหมายงานให้ทำ งานที่มอบให้ทำต้องมีความหมาย มีความสำคัญ มีความสัมพันธ์กับหลักสูตร เนื้อหาวิชา และชีวิตจริงของผู้เรียน ผู้เรียนต้องใช้ความรู้หลายด้านในการปฏิบัติงานที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทำงาน และการใช้ความคิดอย่างลึกซึ้ง

3.4.2 การกำหนดชิ้นงาน หรืออุปกรณ์หรือสิ่งประดิษฐ์ให้ผู้เรียนวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการทำงาน และเสนอแนวทางเพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น

3.4.3 กำหนดตัวอย่างชิ้นงานให้ แล้วให้ผู้เรียนศึกษาชิ้นงานนั้น และสร้างชิ้นงานที่มีลักษณะของการทำงานได้เหมือนหรือดีกว่าเดิมสร้างสถานการณ์จำลองที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน โดยกำหนดสถานการณ์แล้วให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาการประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้แฟ้มผลงาน (Portfolio Assessment)

เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม ทั้งในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ตาม ก็จะมีผลงานที่ได้จากการทำกิจกรรมเหล่านั้นปรากฏอยู่เสมอซึ่งสามารถจำแนกผลงานออกตามกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

3.4.3.1 การฟังบรรยาย เมื่อผู้เรียนฟังการบรรยายก็จะมีสมุดจดคำบรรยาย ซึ่งอาจอยู่ในรูปของบันทึกอย่างละเอียดหรือบันทึกแบบย่อ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของความชอบและความเคยชินของผู้เรียนในการบันทึกคำบรรยาย

3.4.3.2 การอภิปราย ผลงานของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการอภิปราย คือ วางหัวข้อและข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการอภิปราย ผลที่ได้จากการอภิปรายรวมทั้งข้อสรุปต่างๆ

3.4.3.3 การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม จัดเป็นผลงานที่สำคัญประการหนึ่งของผู้เรียนที่เกิดจากการได้รับมอบหมายจากครูผู้สอนให้ไปค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อหรือประเด็นที่กำลังศึกษา ผลงานที่ได้จากการค้นคว้าเพิ่มเติมอาจอยู่ในรูปของรายงาน การทำวิจัยเชิงเอกสารหรือบันทึกประเด็นสำคัญซึ่งอาจนำมาใช้ประกอบการอภิปรายในชั่วโมงเรียนก็ได้

3.4.3.4 การศึกษานอกสถานที่ การศึกษานอกสถานที่จัดเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงกับเรื่องที่กำลังศึกษา ผลงานที่ได้อาจประกอบด้วยการบันทึกการสังเกต การตอบคำถาม หรือ ปัญหาจากใบงาน การเขียนรายงาน สิ่งที่ค้นพบ เป็นต้น

3.4.3.5 การบันทึกรายวัน เป็นผลงานประการหนึ่งของผู้เรียนที่อยู่นอกเหนือจากผลงานที่แสดงถึงการเรียนรู้โดยตรง แต่จะช่วยให้ผู้เรียนหรือผู้ประเมินได้เข้าใจในประเด็นหรือสิ่งที่ผู้เรียนนึกคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ด้วย

นอกจากกิจกรรมที่ได้กล่าวมาแล้วยังอาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนสามารถแสดงออกถึงความสามารถอื่น ๆ อีกด้วย เช่น การสื่อสาร ผลงานเหล่านี้ถ้าได้รับการเก็บรวบรวมอย่างมีระบบโดยได้รับคำแนะนำ จากครูผู้สอน และผู้เรียนฝึกทำจนเคยชินแล้วจะถือเป็นผลงานที่สำคัญยิ่งที่ใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ได้

บทเรียนสำเร็จรูป

บทเรียนสำเร็จรูปเป็นสื่อการสอนแบบหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งผู้เรียนอาจจะเรียนได้จากการจัดบทเรียนที่มีลักษณะแบ่งชั้นย่อย ๆ ผู้เรียนจะเป็นผู้ทำด้วยตัวเอง บทเรียนแบบนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนตอบคำถามต่าง ๆ ด้วยตัวเองและจะมีคำตอบให้ด้วยว่าถูกต้อง หรือบทเรียนอาจออกมาเป็นรูปบทเรียนที่เป็นเล่ม (Program Text Book) หรืออาจเป็นเครื่องช่วยสอน (Teaching Machine)

1. ความหมาย ความสำคัญของบทเรียนสำเร็จรูป

คำว่า "บทเรียนสำเร็จรูป" มาจากภาษาอังกฤษหลายคำด้วยกัน เช่น Programmed Learning, Programmed Instruction, Programmed Text, Automated Instruction, Auto - Instruction, Auto - Instructional Programming, Self - Teaching และ Self - Instructional Program แม้ว่าจะมีชื่อแตกต่างกันแต่ลักษณะโดยทั่วไปก็คล้ายคลึงกันและคำนิยมใช้กันมากเป็นที่คุ้นเคยได้แก่ Programmed Instruction, Programmed Text, และ Programmed Learning ในภาษาไทยนิยมใช้คำว่า บทเรียนสำเร็จรูป หรือ บทเรียนโปรแกรม ซึ่งชื่อเหล่านี้ หมายถึง สิ่งเดียวกันนั่นเอง นักวิชาการให้ความหมายของบทเรียนสำเร็จรูปไว้ ดังนี้

นิพนธ์ ศุขปรีดี (2519 : 45) ได้ให้ความหมายว่า บทเรียนโปรแกรม หมายถึง บทเรียนซึ่งเตรียมการทุกอย่างในการเรียนการสอนให้ผู้เรียนอย่างพร้อมมูล ตั้งแต่จุดมุ่งหมายของบทเรียน ขบวนการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมของครูและผู้เรียน การวัดผลประเมินผลวิธีการจะถูกจัดโปรแกรมให้ผู้เรียน และผู้สอนสามารถใช้ได้อย่างสะดวก และบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เพียงแต่ครูและผู้เรียนดำเนินการตามรายการที่แนะนำไว้เท่านั้น

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2522 : 27) กล่าวว่า "บทเรียนสำเร็จรูป" นี้มีผู้เรียกชื่อแตกต่างกันออกไปจนบางครั้งทำให้เกิดความสับสนกันได้ เช่น บทเรียน ตำราแบบโปรแกรม แบบเรียนด้วยตนเองซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Programmed Lesson" ในปัจจุบันนี้บทเรียนสำเร็จรูปเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในวงการศึกษา

บุญปลูก สิทธิชัย (2534 : 10) ได้ให้ความหมายของบทเรียนสำเร็จรูปว่า บทเรียนสำเร็จรูปเป็นเครื่องมือการศึกษาอย่างหนึ่ง บทเรียนสำเร็จรูปที่ใช้สิ่งพิมพ์เป็นสื่อ จัดทำด้วยความละเอียดรอบคอบ โดยอาศัยพื้นฐานจากการค้นคว้าวิจัยในด้านต่าง ๆ เช่น สรีรวิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยาตลอดจนสภาพแวดล้อมของผู้เรียนแล้วเสนอบทเรียนอย่างมีระบบตามลำดับเนื้อหาจากความรู้เบื้องต้นไปสู่ความรู้ใหม่ที่ยุ่งยาก ซับซ้อนขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรู้ได้เองตามความสามารถของแต่ละบุคคล

ทองพูน บุญอึ่ง (2534 : 10) ได้ให้ความหมายว่า บทเรียนสำเร็จรูปเป็นบทเรียนที่สร้างขึ้นโดยกำหนด เนื้อหา วัตถุประสงค์ วิธีการ ตลอดจนอุปกรณ์การสอนไว้ล่วงหน้า ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้า และประเมินด้วยตนเองตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ และมีการเสริมแรงแก่ผู้เรียนเป็นระยะ ๆ โดยการเฉลยคำตอบให้ทันที โดยกำหนดเนื้อหาที่แบ่งเป็นตอนย่อย ๆ หรือกรอบ หรือเฟรม (Frame) โดยเสนอเนื้อหาทีละน้อย มีคำถามให้นักเรียนคิด หรือ ตอบแล้วเฉลยให้ทราบทันที จึงถือได้ว่าผู้เรียนสามารถรับรู้ได้ด้วยตนเองและเป็นไปตามความสามารถของแต่ละบุคคล

บุญชม ศรีสะอาด (2537 : 76 - 77) ได้ให้ความหมายของบทเรียนสำเร็จรูปว่าเป็นสื่อการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียน เรียนด้วยตนเอง จะช้าหรือเร็วตามความสามารถของแต่ละบุคคลโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นหลาย ๆ กรอบแต่ละกรอบจะมีเนื้อหาที่เรียบเรียงไว้ มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ตามลำดับโดยมีส่วนที่ผู้เรียนต้องตอบสนองด้วยการเขียนคำตอบที่ถูกต้องซึ่งอยู่ข้างหน้ากรอบนั้นหรือกรอบถัดไปหรือมีส่วนของบทเรียนก็ได้ บทเรียนสำเร็จรูปที่สมบูรณ์จะมีแบบทดสอบวัดความก้าวหน้าของการเรียนโดยทำการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนแล้วพิจารณาว่าหลังเรียนแต่ละคนมีคะแนนมากกว่าก่อนเรียนมากน้อยเพียงใด

สุวิทย์ มูลคำ (2545 : 35 - 39) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีการสร้างบทเรียนไว้ล่วงหน้าที่ ก่อนจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนรู้ได้เร็วหรือช้าตามความสามารถของแต่ละบุคคลโดยบทเรียนดังกล่าวจะเป็นบทเรียนที่นำเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแบ่งเป็นหน่วยย่อยหลาย ๆ กรอบ(Frames) เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ในแต่ละกรอบจะมีเนื้อหาคำอธิบายและคำถามที่เรียบเรียงไว้ต่อเนื่องกันโดยเริ่มจากง่ายไปหายาก เพื่อมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ตามลำดับ บทเรียนสำเร็จรูปที่สมบูรณ์จะมีแบบทดสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนโดยผู้เรียนสามารถทำการทดลองก่อนและหลังเรียนเพื่อตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองได้ทันที

ธีระชัย ปูรณโชติ (2537 : 7) ได้ให้ความหมายบทเรียนสำเร็จรูป หมายถึง บทเรียนโปรแกรมหลาย ๆ บทเรียนที่เสนอเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกัน รวมกันเข้าเป็นแบบเรียนโปรแกรมโดยเสนอเนื้อหาของวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นขั้นตอนย่อย ๆ มักอยู่ในรูปของ “กรอบ” หรือเฟรม (Frames) เสนอเนื้อหาทีละน้อย มีคำถามให้ผู้เรียนได้คิดและตอบแล้วเฉลยคำตอบให้ทราบทันทีโดยมากบทเรียนแบบโปรแกรมมักจะเป็นรูปของสิ่งพิมพ์ที่เสนอความคิดรวบยอดที่จัดลำดับไว้แล้วเป็นอย่างดี

เสน่ห์ ทิมสุกใส (2542 : 540) ได้ให้ความหมายของบทเรียนสำเร็จรูปหรือบทเรียนโปรแกรม คือ บทเรียนที่สร้างขึ้น โดยกำหนดเนื้อหา วัตถุประสงค์ วิธีการ ตลอดจนอุปกรณ์การสอน

ไว้ล่วงหน้า ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้า และประเมินผลการเรียนได้ด้วยตนเองตามขั้นตอนที่กำหนดให้ทำให้ผู้เรียนทราบผลการพัฒนาการเรียนตลอดเวลา

ทิศนา แขมมณี (2538 : 101) ได้ให้ความหมายบทเรียนแบบโปรแกรมว่า หมายถึง การให้ผู้เรียนศึกษาจากบทเรียนด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากบทเรียนปกติ กล่าวคือ เป็นบทเรียนที่นำเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มาแตกเป็นหน่วยย่อย (Small Steps) เพื่อให้ง่ายแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ และนำเสนอแก่ผู้เรียน ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนสามารถตอบสนองต่อถึงที่เรียน และตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองได้ทันที (Immediate Feedback) ว่าผิดหรือถูก ผู้เรียนสามารถใช้เวลาเรียนมากน้อยตามความสามารถตรวจสอบผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาความหมายของบทเรียนสำเร็จรูปของนักวิชาการ พอสรุปได้ว่า บทเรียนสำเร็จรูปเป็นสื่อการเรียนการสอนที่กำหนด เนื้อหา วัตถุประสงค์ วิธีการ ตลอดจนอุปกรณ์การสอนไว้ล่วงหน้า มุ่งให้ผู้เรียน เรียนด้วยตนเอง โดยยึดทฤษฎีสิ่งเร้า การตอบสนอง (Stimulus – Response หรือ S – R Theory) เป็นหลักในการกระทำ ผู้เรียนสามารถจะทราบถึงพัฒนาการของตนเองได้ทันที บทเรียนสำเร็จรูปที่สร้างขึ้นมาช่วยเป็นเครื่องมือทุ่นแรงทางการศึกษา อาจจะทำในรูปของเครื่องช่วยสอน (Teaching Machine) หรือ เป็นรูปเล่มหนังสือ (Programmed Text book) การเรียนรู้ผู้เรียนสามารถใช้เวลาเรียนมากน้อยตามความสามารถตรวจสอบผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และบทเรียนสำเร็จรูปที่สมบูรณ์จะมีแบบทดสอบวัดความก้าวหน้าของการเรียน โดยทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนแล้วพิจารณาว่าหลังเรียนแต่ละคนมีคะแนนมากกว่าก่อนเรียนเพียงใด ตามขั้นตอนที่กำหนดให้ ทำให้ผู้เรียนทราบผลการพัฒนาการเรียนตลอดเวลา

2. ลักษณะสำคัญของบทเรียนสำเร็จรูป

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของบทเรียนสำเร็จรูป ดังนี้

สันทัด ภิบาลสุข และพิมพ์ใจ ภิบาลสุข (2523 : 52) ; ไพโรจน์ เบาใจ (2537 : 1 - 2) และบุญเกื้อ ควรหาเวช (2522 : 31 – 32) สรุปได้ดังนี้

2.1 เนื้อหาวิชาถูกแบ่งเป็นตอนย่อย ๆ เรียกว่า "กรอบ" (Frame) และกรอบเหล่านี้เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก โดยมีขนาดแตกต่างกันตั้งแต่ประโยคหนึ่งจนถึงข้อความเป็นตอน ๆ เพื่อผู้เรียนได้ไปทีละกรอบ จากสิ่งที่รู้ไปสู่ความรู้ใหม่เป็นการเร้าความสนใจไปในตัว

2.2 ภายในกรอบแต่ละกรอบ จะต้องให้นักเรียนมีการตอบสนอง เช่น ตอบคำถาม หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ทำให้นักเรียนแต่ละคนเกิดความเข้าใจในเนื้อหา

2.3 เนื้อหาที่ได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของบทเรียนนักเรียนได้รับการเสริมแรงย้อนกลับทันที คือ จะได้รับทราบคำตอบที่ถูกต้องทันที ซึ่งทำให้นักเรียนทราบว่าคำตอบของตนถูก หรือผิด และสามารถแก้ไขความเข้าใจผิดของตนเองได้ทันที

2.4 การจัดเรียงลำดับหน่วยย่อย ๆ ของบทเรียนต่อเนื่องกันไปตามลำดับจากง่ายไปหายาก การนำเสนอเนื้อหาในแต่ละกรอบ ควรลำดับขั้นของเรื่องให้ชัดเจน เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ และทำให้ผู้เรียนตอบสนองเรื่องนั้นโดยตรง

2.5 ผู้เรียนปฏิบัติ หรือตอบคำถามแต่ละกรอบไปตามวิธีที่กำหนดให้ผู้เรียนค่อยๆ เรียนเพิ่มเติมขึ้นเรื่อยๆ ทีละขั้น

2.6 ผู้เรียนมีโอกาสเรียนด้วยตนเอง โดยไม่จำกัดเวลา การใช้เวลาศึกษา บทเรียนนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียน

2.7 บทเรียนสำเร็จรูปได้ตั้งจุดมุ่งหมายเฉพาะไว้แล้ว มีผลทำให้สามารถวัดได้ว่าบทเรียนนั้น ๆ ได้บรรลุเป้าหมายหรือไม่

2.8 บทเรียนสำเร็จรูปยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นเกณฑ์จะต้องนำเอาบทเรียนที่เขียนแล้วไปทดลองใช้กับผู้ที่มีความรู้ สามารถใช้บทเรียนนั้นได้เป็นอย่างดีเพื่อแก้ไขจุดบกพร่องและปรับปรุงให้สมบูรณ์ก่อนที่จะนำไปใช้จริง

สันต์ธวัช ศรีคำแท้ (2545 : 60) กล่าวถึง การ์ตูนว่า ปัจจุบันการ์ตูนเข้ามามีส่วนในกระบวนการเรียนการสอนมากพอสมควร ทั้งที่เป็นภาพนิ่ง (Still Pictures) และที่เคลื่อนไหว (Motion) การ์ตูนมีอิทธิพลต่อบุคลิก และพฤติกรรมของเด็ก มีส่วนเติมเต็มความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการที่สื่ออย่างอื่น จะเข้าถึงอารมณ์ของเด็กได้ หากมีการใช้การ์ตูนประกอบการจัดการเรียนรู้ จะเป็นสิ่งหนึ่งในการให้เด็กได้บรรลุจุดประสงค์ในมโนทัศน์เรื่องต่าง ๆ ตามความต้องการของครู ทั้งนี้เราจะต้องตระหนัก และระมัดระวังว่าการ์ตูนไม่ใช่เรื่องจริง และอย่าหลงเข้าใจผิดต้องช่วยอธิบายให้เด็กเข้าใจความหมายที่ถูกต้อง โดยเฉพาะกับนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาหรือระดับประถมศึกษา อย่างไรก็ตามในการเขียนการ์ตูนที่จะให้ตลกด้วยให้ความรู้และแฝงคุณธรรมด้วยนั้นอาจเป็นเรื่องที่ทำได้ยากยิ่งและสำหรับการทำเป็นส่วนประกอบเรื่องโดยคำนึงถึงหลักวิชาการเป็น จะให้นักเรียนรับไปได้ทั้งหมดก็คงจะทำได้ยากเราควรจะมีวิธีการที่ไม่ให้เขารู้ว่าเรากำลังให้วิชาการแก่พวกเขา ถ้ามีการแต่งเรื่องต้องสร้างลักษณะตัวละครเสียก่อนให้เด็กรับได้อย่างน่าสนใจ เรื่องบางเรื่องต้องยอมรับว่าเป็นเรื่องสมมติ เพราะเป็นการ์ตูน บางทีเหมือนกับการโม้ เพราะถ้าเรานึกถึงหลักความจริงจนเกินไป อาจทำให้การ์ตูนออกมาไม่ดีเท่าที่ควร ธรรมชาติของเด็กมักจะชอบสร้างสรรค์ มีจินตนาการจะสนใจเรื่องวิทยาศาสตร์ที่รวดเร็ว กระชับสิ่งที่ได้จากการ์ตูนทางอ้อม คือ นักเรียนทักษะในการอ่านเพิ่มขึ้นซึ่งปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งและเป็นทักษะในการแสวงหาความรู้ต่อไป

จากการศึกษาลักษณะสำคัญของบทเรียนสำเร็จรูปที่นักวิชาการได้กล่าวถึง พอสรุปได้ว่าการสร้างบทเรียนสำเร็จรูปควรแบ่งเนื้อหาเป็นตอนย่อย ๆ เรียกว่า "กรอบ" (Frame) และกรอบเหล่านี้เรียงลำดับจากง่ายไปหายาก โดยมีขนาดแตกต่างกันตั้งแต่ประโยคหนึ่งจนถึงข้อความเป็นตอน ๆ เพื่อผู้เรียนได้เรียนไปทีละกรอบ จากสิ่งที่รู้ไปสู่ความรู้ใหม่เป็นการเร้าความสนใจไปในตัวภายในกรอบแต่ละกรอบ จะต้องให้นักเรียนมีการตอบสนอง เช่น ตอบคำถาม หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ทำให้นักเรียนแต่ละคนเกิดความเข้าใจในเนื้อหา เนื้อหาที่ได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของบทเรียนนักเรียนที่ได้รับการเสริมแรงย้อนกลับทันที คือ จะได้รับทราบคำตอบที่ถูกต้องทันที ซึ่งทำให้นักเรียนทราบว่าคำตอบของตนถูกหรือผิด และสามารถแก้ไขความเข้าใจผิดของตนเองได้ทันที การจัดเรียงลำดับหน่วยย่อย ๆ ของบทเรียนต่อเนื่องกันไปตามลำดับจากง่ายไปหายาก การนำเสนอเนื้อหาในแต่ละกรอบ ควรลำดับขั้นของเรื่องให้ชัดเจนเพื่อให้ง่ายต่อ การเข้าใจ และทำให้ผู้เรียนตอบสนองเรื่องนั้นโดยตรง ผู้เรียนปฏิบัติ หรือตอบคำถามแต่ละกรอบไปตามวิธีที่กำหนดให้ผู้เรียนค่อย ๆ เรียนเพิ่มเติมขึ้นเรื่อย ๆ ทีละขั้นของผู้เรียนมีโอกาสเรียนด้วยตนเอง โดยไม่จำกัดเวลา การใช้เวลาศึกษา บทเรียนนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียน บทเรียนสำเร็จรูปได้ตั้งจุดมุ่งหมายเฉพาะไว้แล้ว มีผลทำให้สามารถวัดได้ว่าบทเรียนนั้น ๆ ได้บรรลุเป้าหมายหรือไม่ และบทเรียนสำเร็จรูปยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางคือต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นเกณฑ์ จะต้องเอาบทเรียนที่เขียนแล้วไปทดลองใช้กับผู้ที่สามารถใช้บทเรียนนั้นได้เพื่อแก้ไขจุดบกพร่องและปรับปรุงให้สมบูรณ์ก่อนที่จะนำไปใช้จริงการนำการ์ตูน หรือภาพถ่ายเข้ามามีส่วนในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นภาพนิ่ง (Still Pictures) และที่เคลื่อนไหว (Motion) การ์ตูนมีอิทธิพลต่อบุคลิก และพฤติกรรมของเด็ก มีส่วนเติมเต็มความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการที่สื่ออย่างอื่น จะเข้าถึงอารมณ์ของเด็กได้

3. ประเภทของบทเรียนสำเร็จรูป

ประเภทของบทเรียนสำเร็จรูป ตามที่ได้ศึกษาจากตำราทางวิชาการหลายเล่ม พบว่ามีหลายประเภท การวิจัยในครั้งนี้ ได้เลือกมาเฉพาะที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ธีระชัย ปูรณโชติ (2537 : 11 - 20) ได้แบ่งบทเรียนสำเร็จรูปออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.1 บทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรง (Linear Programming) เป็นบทเรียนที่นำเสนอเนื้อหาทีละน้อยบรรจุลงในกรอบ หรือ เฟรมต่อเนื่องกันตามลำดับ จากกรอบที่หนึ่งไปยังอีกกรอบที่สองจนถึงกรอบสุดท้าย โดยเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก สิ่งที่เรียนจากหน่วยย่อย หรือกรอบแรกๆ จะเป็นพื้นฐานสำหรับกรอบถัดไป ผู้เรียนจะต้องเรียนตามลำดับทีละกรอบต่อเนื่องกันไปตั้งแต่กรอบแรกจนถึงกรอบสุดท้าย โดยไม่ข้ามกรอบใดกรอบหนึ่งเลย ดังภาพ

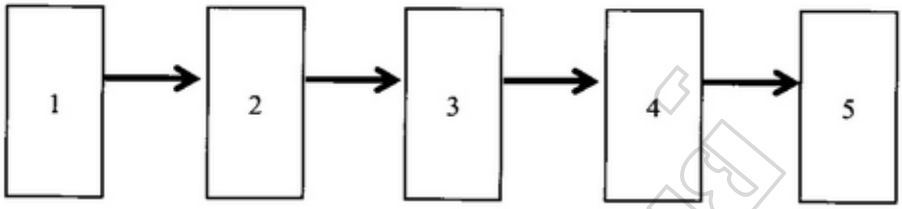

ภาพประกอบ 1 แผนผังบทเรียนแบบเส้นตรง

3.2 บทเรียนสำเร็จรูป แบบแตกกิ่ง หรือสาขา (Branching Programming) เป็นวิธีการเขียนบทเรียนแบบลำดับแตกต่างจากการเขียนแบบเส้นตรง การเขียนโปรแกรมแบบสาขาจะมีการเรียงลำดับข้อความย่อย โดยอาศัยคำตอบของผู้เรียนเป็นเกณฑ์ ถ้าผู้เรียนตอบคำถามข้อความย่อยได้ถูกต้อง ผู้เรียนจะได้รับคำสั่งให้ข้ามไปหน่วยย่อยได้จำนวนหนึ่ง แต่ถ้าตอบไม่ถูกต้องอาจจะได้รับคำสั่งให้ไปเรียนข้อความย่อยต่าง ๆ เพิ่มเติมก่อนที่จะก้าวหน้าต่อไป

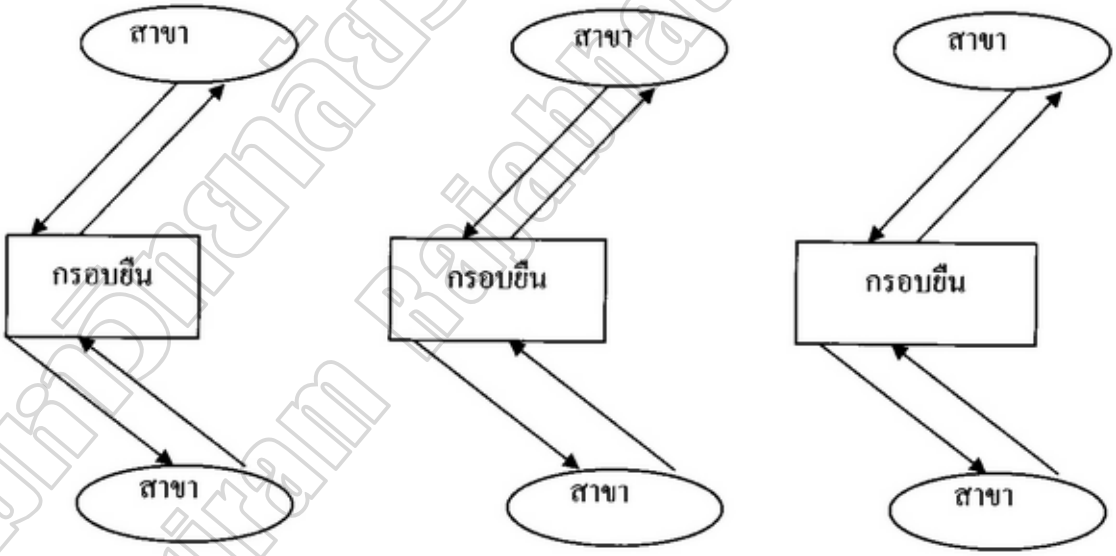

ภาพประกอบ 2 แผนผังบทเรียนแบบแตกกิ่ง หรือสาขา

3.3 บทเรียนสำเร็จรูปแบบไม่แยกกรอบ เป็นบทเรียนที่เสนอเนื้อหาทีละน้อย ตามลำดับขั้น มีคำถาม และเฉลย หรือแนวในการตอบคำถามไว้ให้ตรวจสอบทันที แต่ไม่เสนอเนื้อหาในลักษณะของกรอบ แต่เสนอเนื้อหาเป็นลำดับต่อเนื่องกันเช่นเดียวกับการเขียนบทความต่าง ๆ หรือตำราแตกต่างกันแต่เพียงว่าบทเรียนประเภทนี้จะต้องมีคำตอบ หรือแนวคำตอบไว้ให้ผู้เรียน เพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนว่า คำตอบของตนถูก หรือผิด

จากการศึกษาประเภทของบทเรียนสำเร็จรูป ผู้วิจัยเลือกใช้บทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรง (Linear Programming) เนื่องจากเป็นบทเรียนที่นำเสนอเนื้อหาทีละน้อยบรรจุลงในกรอบหรือเฟรมต่อเนื่องกันตามลำดับ จากกรอบที่หนึ่งไปยังอีกกรอบที่สองจนถึงกรอบสุดท้ายโดยเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก สิ่งที่เรียนจากหน่วยย่อย หรือ กรอบแรก ๆ จะเป็นพื้นฐานสำหรับกรอบถัดไป ผู้เรียนจะต้องเรียนตามลำดับทีละกรอบต่อเนื่องกันไปตั้งแต่กรอบแรกจนถึงกรอบสุดท้าย โดยไม่ข้ามกรอบใดกรอบหนึ่งเลย เหมาะกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทำให้นักเรียนเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน

4. ประโยชน์ หรือคุณค่าของบทเรียนสำเร็จรูป

ประโยชน์ของบทเรียนสำเร็จรูป ตามที่ได้ศึกษาจากตำราทางวิชาการหลายเล่ม พบว่ามีความแตกต่างกันไปหลายประการ การวิจัยในครั้งนี้ ได้เลือกมาเฉพาะที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ธีระชัย ปูรณโชติ (2537 : 27) อธิบายถึงประโยชน์บทเรียนสำเร็จรูป ดังนี้

4.1 สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น ความสนใจ สติปัญญา วุฒิสภาวะ ฯลฯ

4.2 ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

4.3 ผู้เรียนสามารถศึกษาบทเรียนในเวลาใด เมื่อไรก็ได้ ตามความพอใจของผู้เรียนเอง แม้แต่เป็นที่บ้านของผู้เรียนเอง

4.4 ผู้เรียนได้เรียนรู้เป็นขั้นตอนทีละน้อย และได้รับทราบผลการเรียนรู้ของตนทุกขั้นตอนเกิดการเสริมแรง (Reinforcement)

4.5 ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้

จากการศึกษาประโยชน์หรือคุณค่าที่ได้รับจากการนำบทเรียนสำเร็จรูปมาใช้เป็นสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ เป็นการตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเอกัตภาพของตน สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เวลาใด เมื่อไรก็ได้ ตามความพอใจของผู้เรียนเองและช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครู

5. หลักการทางจิตวิทยาที่นำมาใช้กับบทเรียนสำเร็จรูป

หลักการเบื้องต้นทางจิตวิทยาที่นำมาเป็นพื้นฐานของการเรียนการสอนกับบทเรียนสำเร็จรูปนี้ มีผู้กล่าวถึงทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เป็นพื้นฐานของบทเรียนสำเร็จรูป ดังนี้

เปรื่อง กุมุท (2519 : 2 – 11) กล่าวว่า นักจิตวิทยาที่มีบทบาทสำคัญต่อการสอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป คือ สกินเนอร์ (B.F. Skinner) ซึ่งมีหลักการสำคัญ ดังนี้

5.1 เงื่อนไขการตอบสนอง (Operant Conditioning) พฤติกรรมที่แสดงส่วนมากของมนุษย์ ประกอบด้วยการตอบสนองที่แสดงออกมา พฤติกรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นบ่อยเพียงไรด้วยความถี่ที่ เรียกว่า อัตราการตอบสนอง หรืออัตราการแสดงออกของพฤติกรรมการเรียนรู้ต่อการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการตอบสนอง และการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ เพราะมีการเสริมแรง

5.2 การเสริมแรง (Reinforcement) เมื่อสิ่งมีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงผู้ฝึกสามารถให้สิ่งเร้าใหม่ ซึ่งอาจทำให้อัตราการตอบสนองเปลี่ยนปลง หรือไม่เปลี่ยน ถ้าสิ่งเร้านั้นสามารถทำให้อัตราการตอบสนองเปลี่ยนแปลง เราเรียกสิ่งนั้นว่าตัวเสริมแรง

5.3 การเสริมแรงทันทีทันใด (Immediacy of Reinforcement) สิ่งเร้าที่ดีตัวเสริมแรงจะต้องเกิดขึ้นทันที หลังจากที่มีการตอบสนอง หรือไม่ได้คำตอบ

5.4 การยุติการตอบสนอง (Extinction) ถ้าเราตอบสนองนั้นมีการเสริมแรงแล้วมีการตอบสนองในอัตราที่สูง เราอาจลดอัตราการตอบสนองลงมาอยู่ในระดับเดิมของมันได้โดยไม่มีการเสริมแรงของการตอบสนองนั้น

5.5 การคัดรูปพฤติกรรม (Shaping) พฤติกรรมการเรียนรู้บางอย่างที่ซับซ้อนมาก ๆ จะประกอบด้วยขั้นต่าง ๆ ต่อเนื่องกันไปซึ่งการเรียนรู้จะบรรลุผลได้ดีเพราะการทำมาเป็นขั้น ๆ

ปรีชา เนาว์เย็นผล. (2520, 14) กล่าวถึง ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญ คือ ทฤษฎีความต่อเนื่อง (Connectionism) ของธอร์นไดค์ (Thorndike) ดังนี้

1. กำหนดสถานการณ์ที่เป็นปัญหา หรือสิ่งเร้าให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนแสดงอาการตอบสนอง หรือพฤติกรรมออกมา

2. ผู้เรียนจะแสดงอาการตอบสนองเพื่อแก้ปัญหานั้นการตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจจะถูกตัดทิ้ง การตอบสนองที่ได้ผลดีจะถูกเลือกไว้ใช้ต่อไป

ชม ภูมิภาค (2521 : 12 – 60) กล่าวถึง จิตวิทยาการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในบทเรียนสำเร็จรูป ดังนี้

1. ความเกิดขึ้นพร้อม หรือใกล้เคียงกันของสิ่งเร้ากับการตอบสนอง หรือที่เรียกว่า Contiguity ซึ่งเป็นหลักของทฤษฎีการเรียนรู้ของ Guthrie โดยเสนอสิ่งเร้าเป็นกรอบเล็กๆ แล้วนักเรียนทำการตอบสนองทันที

2. การเสริมแรง (Reinforcement) เพราะเมื่อกระทำไปแล้วรู้ผลทันทีว่าถูกหรือผิด

3. การตอบสนอง ผู้เรียนต้องทำการตอบสนองมาก ซึ่งเป็นไปตามหลักทฤษฎีการเรียนรู้ของ Skinner คือ Operant Conditioning ซึ่งนักเรียนมีชุดการตอบสนองเท่ากับจำนวนกรอบ และการเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ ในบทเรียนหนึ่ง ๆ

4. การดำเนินการสร้างกรอบสำหรับการเรียนนั้น กรอบแรก ๆ เขามักจะมีเรื่องให้ทำผิดได้น้อย ส่วนมากจะทำถูก ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตนเองเป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง

5. เป็นการประเมินผลการเรียนของตนเองไปด้วย ทำให้รู้ความก้าวหน้าของการเรียนของตนเองเป็นการสร้างแรงจูงใจ

6. เป็นการยอมให้ผู้เรียน ได้เรียนตามความสามารถของตนเอง จะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นการนำเอาความแตกต่างของบุคคลเข้ามาใช้ในการเรียนการสอน

7. เป็นการเรียนด้วยการกระทำ (Action Learning) ทำให้เข้าใจได้ดี และมีความคงทนในการจำได้ดี

9. เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

10. การเรียนจะกระทำเมื่อคนต้องการที่จะเรียน เมื่อเรียนไปถึงกรอบใดจะหยุดก็ได้สะดวก หรือพร้อมถึงมาเรียนใหม่

11. เป็นเหมือนรุ่นพี่สอนประจำตัว ดีกว่าการเรียนเป็นกลุ่มใหญ่เสียอีก

จุฬาภรณ์ โสตะ (2541 : 4) กล่าวถึง จิตวิทยาการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) ซึ่งนำมาใช้ในการสร้างบทเรียนสำเร็จรูป ดังนี้

1. กฎแห่งผล (Law of Effect) กฎนี้ได้กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองทั้งสองสิ่งจะเชื่อมโยงกันได้ ถ้าสามารถสร้างภาพอันน่าพึงพอใจให้แก่ผู้เรียนได้

2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การที่ผู้เรียนได้กระทำซ้ำ หรือ บ่อยครั้งจะเป็นการช่วยเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ที่มั่นคงขึ้น ฉะนั้น การเรียนรู้จะเกิดขึ้นมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกหัดในเรื่องที่เรียนนั้นตามความเหมาะสมด้วย

3. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เมื่อร่างกายพร้อมที่จะกระทำแล้วถ้ามีโอกาสที่จะกระทำ ย่อมเป็นสิ่งที่พึงพอใจ แต่ถ้าไม่มีโอกาสที่จะกระทำย่อมไม่เป็นที่พอใจในทางตรงกันข้าม ถ้าร่างกายไม่พร้อมที่จะทำงาน แต่ถูกบีบบังคับให้ต้องกระทำก็จะเกิดความไม่พอใจเช่นกัน

ทฤษฎีที่นำมาใช้กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการวิจัยในครั้งนี้ เน้นทฤษฎีของสกินเนอร์ (Skinner) และทฤษฎีความต่อเนื่อง (Connectionism) ของธอร์นไดค์ (Thorndike) เพื่อเสริมแรงให้กับผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

6. วิธีดำเนินการสร้างบทเรียนสำเร็จรูป

ในการสร้างบทเรียนสำเร็จรูปนั้น มีขั้นตอนในการสร้างดังนี้ (ธีระชัย ปูรณโชติ 2537 : 27 – 37)

ขั้นที่ 1 ศึกษาวิธีการเขียนบทเรียนสำเร็จรูปแบบต่าง ๆ จนเข้าใจแจ่มแจ้งทั้งศึกษาจากตำรา และการสอบถามจากผู้รู้

ขั้นที่ 2 กำหนดและเลือกวิชาที่จะเขียนและชั้นสำหรับที่จะใช้บทเรียนสำเร็จรูปนั้น

ขั้นที่ 3 เลือกหน่วยการเรียนว่าจะเขียนในเรื่องใด

ขั้นที่ 4 กำหนดหัวข้อต่าง ๆ ที่จะเขียนโดยศึกษาจากหลักสูตรประมวลการสอน โครงการสอน คู่มือครู และหนังสือเรียนกำหนดหลักสูตร ให้นักเรียนอะไรบ้าง แล้วเลือกหัวเรื่องที่จะเขียน

ขั้นที่ 5 ศึกษาลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ อายุ ระดับชั้น พื้นฐานความรู้เดิม และทักษะที่นักเรียนเคยได้รับการฝึกฝนมาก่อน ทั้งนี้เพราะบทเรียนสำเร็จรูปมีหลักการสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

ขั้นที่ 6 ตั้งจุดมุ่งหมายสำหรับบทเรียนสำเร็จรูปที่จะเขียน โดยจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะ อันจะเป็นแนวทางในการเขียนกรอบต่าง ๆ ในบทเรียนเป็นอย่างดี และเป็นประโยชน์ต่อการสร้างแบบทดสอบ ซึ่งจะใช้ทดสอบนักเรียนก่อนเรียน และหลังเรียน การเขียนวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนควรแยกเป็นข้อ ๆ เพื่อให้วัตถุประสงค์เด่นชัดขึ้น และต้องบรรยายด้วยถ้อยคำที่ทำให้ตีความหมายได้ชัดเจน รัดกุม สามารถมองเห็นภาพการแสดงออกของผู้เรียนได้ เช่น เขียน บอก อธิบาย จำแนก เปรียบเทียบ ทดลอง เป็นต้น

ขั้นที่ 7 วางโครงเรื่องที่จะเขียนเป็นลำดับเรื่องราว ก่อนหลังจากง่ายไปหายากทั้งนี้เพราะบทเรียนสำเร็จรูปจะต้องแบ่งออกเป็นตอน ๆ ย่อย ๆ แต่ละตอนจะต้องต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

ขั้นที่ 8 ลงมือเขียนบทเรียนสำเร็จรูปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยแบ่งบทเรียนออกเป็นตอน ๆ หรือบท ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเรียนรู้ การแบ่งหมวดหมู่เพื่อนักเรียนจะได้เข้าใจ และจดจำได้ง่าย แล้วดำเนินการเขียนกรอบต่าง ๆ ในบทเรียนตามหลักการเขียนบทเรียนสำเร็จรูป การเขียนกรอบในบทเรียนจะเริ่มต้นด้วยกรอบให้ความรู้ แล้วติดตามด้วยกรอบแบบฝึกหัด และกรอบทดสอบเป็นตอน ๆ ไป จำนวนกรอบจะมาก หรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้เรียน ถ้าบทเรียนสำหรับเด็กเก่ง จำนวนกรอบอาจจะน้อยกว่าบทเรียนสำหรับเด็กอ่อนก็ได้

ขั้นที่ 9 ควรนำบทเรียนสำเร็จรูปที่เขียนเสร็จแล้วไปให้เพื่อนครูที่สอนวิชานั้น ๆ หรือทรงคุณวุฒิอ่าน และให้ข้อติชม เพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงกรอบต่าง ๆ ในบทเรียนให้ดียิ่งขึ้น

ขั้นที่ 10 นำบทเรียนสำเร็จรูปที่ปรับปรุงจนเห็นว่าเรียบร้อยแล้วมาพิมพ์โดยยังไม่ใส่คำตอบของคำถามต่าง ๆ เพื่อที่จะนำบทเรียนนี้ทดลองใช้กับนักเรียนในขั้นทดลองหนึ่งต่อหนึ่ง หรือการทดลองที่เรียกว่า การทดลองขั้นหนึ่งคน

ขั้นที่ 11 สร้างแบบทดสอบขึ้นชุดหนึ่งตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ให้ครบถ้วน และครอบคลุมทุกเรื่องตามบทเรียน บทเรียนตอนใดมีเนื้อหามากก็ออกมาก บทเรียนตอนใดน้อยก็ออกน้อย สำหรับแบบทดสอบที่สร้างขึ้นนั้น จะต้องนำไปวิเคราะห์รายข้อ เพื่อหาค่าความยาก ค่าอำนาจจำแนก และปรับปรุงแก้ไขให้มีค่าความยากที่เหมาะสม คือ 0.20 – 0.80 และมีค่าอำนาจจำแนกและปรับปรุงแก้ไขให้มีค่าความยากที่เหมาะสม คือ 0.20 ขึ้นไป

ขั้นที่ 12 นำบทเรียนสำเร็จรูปที่เขียนเสร็จตามข้อ 10 ไปทดลองใช้กับนักเรียนหนึ่งคน โดยเริ่มทำแบบทดสอบก่อนแล้วจับเวลาไว้เพื่อได้ทราบว่า แบบทดสอบดังกล่าว นักเรียนสามารถทำได้เสร็จภายในเวลาประมาณกี่นาที เมื่อนักเรียนทำแบบทดสอบเสร็จแล้วก็ให้นักเรียนเรียนบทเรียนสำเร็จรูปที่พัฒนาขึ้น โดยผู้สอนจะต้องอธิบายให้นักเรียนเข้าใจความมุ่งหมาย และวิธีการเรียนเสียก่อน นักเรียนจะต้องอ่านบทเรียนไปทีละกรอบทีละตอน และตอบคำถามไปทีละคำถาม เมื่อตอบแต่ละคำถาม ผู้สอนจะเฉลยทันที ผู้สอนจะอภิปรายกับนักเรียน เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขบทเรียนในกรอบนั้น หรือคำถามให้ดีขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขในภายหลัง หลังจากเรียนบทเรียนเสร็จแล้วก็ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อเปรียบเทียบคะแนนจากการทำแบบทดสอบ ทั้งสองครั้งว่า นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้นหรือไม่ ผลการเปรียบเทียบควรแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความก้าวหน้าขึ้นหลังจากเรียนบทเรียน

ขั้นที่ 13 นำบทเรียนไปทดลองกับนักเรียนกลุ่มเล็กที่เรียนอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 10 คน ซึ่งวิธีการเหมือนกับการทดลองในขั้นหนึ่งคนแต่ละบทเรียนจะมีคำตอบของคำถามไว้ให้เสร็จ นักเรียนจะต้องเรียนทีละกรอบ และตรวจคำถามของตนเองกับคำเฉลยคำตอบที่ให้ไว้ในบทเรียนข้อมูลที่ต้องการในขั้น 10 คน ได้แก่

คะแนนเฉลี่ย (ของนักเรียน 10 คน) ในการตอบคำถามระหว่างเรียนในบทเรียนสำเร็จรูปคิดเป็นร้อยละ เกณฑ์ที่ตั้งไว้ในการตอบคำถามในบทเรียนโดยถูกต้องร้อยละ 90

คะแนนเฉลี่ย (ของนักเรียน 10 คน) ของการทำแบบทดสอบหลังเรียนคิดเป็นร้อยละตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในการทำแบบทดสอบ คือ ร้อยละ 90

ขั้นที่ 14 การทดลองภาคสนาม โดยนำบทเรียนที่ผ่านการทดสอบในขั้นกลุ่มเล็กและปรับปรุงแก้ไขแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะทราบว่าบทเรียนสำเร็จรูปที่พัฒนาขึ้นแล้วนี้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

7. ข้อดีของบทเรียนสำเร็จรูป

ข้อดีของบทเรียนสำเร็จรูปมีมากมายผ่านการวิจัยมาแล้วจากนักวิชาการ ผู้วิจัยได้นำมาเสนอบางส่วน ดังนี้

ธีรชัย ปูรณโชติ (2537 : 27) กล่าวถึงข้อดีของบทเรียนสำเร็จรูป พอสรุปได้ ดังนี้

7.1 ผู้เรียนโอกาสเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และดำเนินไปตามความสามารถของตนเอง เป็นการตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นอย่างดี

7.2 ช่วยประหยัดเวลาในการสอนของครู ทำให้ครูมีโอกาสให้ความสนใจดูแลผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้น

7.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้

7.4 ผู้เรียนได้เรียนรู้เป็นขั้นตอนทีละน้อย ทราบผลการเรียนรู้ของตนเองทุกขั้นตอน

7.5 ผู้เรียนสามารถศึกษาบทเรียนเวลาใดก็ได้ตามความพอใจผู้เรียนสามารถแก้ไขความเข้าใจผิดของตนเองได้ จากการดูคำตอบในบทเรียน

7.6 ผู้ที่ขาดเรียนมีโอกาสเรียนด้วยตนเองเพื่อให้ตามผู้อื่นได้ทัน โดยการนำเอกสารที่มีเนื้อหาครบถ้วนไปศึกษาเพิ่มเติมนอกเวลาเรียน หรือ นำไปศึกษาเองที่บ้านเพื่อให้เรียนทันเพื่อน

8. ข้อจำกัดของบทเรียนสำเร็จรูป

ข้อจำกัดในการสร้างบทเรียนสำเร็จรูปมีหลายประการ มีนักวิชาการกล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2522 : 45) บุญชม ศรีสะอาด (2537 : 84) และ จีรารัตน์ ชิรเวทย์ (2542 : 23) กล่าวถึงข้อจำกัดของบทเรียนสำเร็จรูป พอสรุปได้ดังนี้

8.1 การใช้บทเรียนสำเร็จรูปอย่างเดียวตลอด ทำให้ผู้เรียนขาดการติดต่อซึ่งกันและกันไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

8.2 บทเรียนสำเร็จรูปเหมาะสมสำหรับเนื้อหาที่เป็นความจริง หรือความรู้พื้นฐานมากกว่าที่ต้องการ ความคิดเห็น และความคิดริเริ่ม

8.3 ทำให้ผู้เรียนขาดทักษะในการเขียนหนังสือ เพราะผู้เรียนจะเขียนเฉพาะคำตอบ

8.4 การใช้บทเรียนสำเร็จรูปจะมีลักษณะเป็นสื่อผู้ช่วยครู ไม่ใช่นำมาใช้แทนครู

8.5 ภาษาที่ใช้อาจเป็นปัญหาบ้างในบางท้องถิ่น

8.6 มีส่วนที่ทำให้เด็กเรียนเก่งเบื่อง่าย โดยเฉพาะบทเรียนสำเร็จรูปแบบเชิงเส้น

8.7 การใช้บทเรียนสำเร็จรูปในชั้นเรียน ผู้ที่เรียนได้รวดเร็ว และเสร็จก่อน และมีเวลาอาจมีพฤติกรรมที่รบกวนผู้อื่น ส่วนผู้ที่เรียนช้าบางคนอาจทำไม่เสร็จ ต้องให้นอกเวลาหรือให้ไปที่บ้านแต่ยากแก่การควบคุม

8.8 เด็กที่ขาดความซื่อสัตย์ต่อตนเองนั้นอาจเป็นการฝึกให้ผู้เรียน มีลักษณะนิสัยที่ไม่ดีบางอย่างได้ เช่น การโกงตัวเอง เป็นต้น

9. ขั้นตอนการหาประสิทธิภาพ

เมื่อสร้างบทเรียนสำเร็จรูปขึ้นเป็นต้นแบบแล้ว ผู้วิจัยต้องนำบทเรียนสำเร็จรูปไปหาประสิทธิภาพตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ครั้งที่ 1 ทดลองกับนักเรียน 1 คน ปฏิบัติตามขั้นตอนของบทเรียนสำเร็จรูปแล้วเก็บข้อมูลมาปรับปรุง ข้อมูลที่ได้ในครั้งนี้ นำมาปรับปรุงแล้วไปทดลองครั้งที่สอง

ครั้งที่ 2 ทดลองกับนักเรียน 9 คน โดยมีนักเรียนที่เรียนอ่อน ปานกลาง และเก่งคละกัน แล้วนำมาปรับปรุงอีกครั้ง

ครั้งที่ 3 ใช้สอนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ทดลองจริงกลุ่มใหญ่ (Type Out) เมื่อทำการทดสอบหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่างแล้วให้นำเอาคะแนนของนักเรียนทั้งหมดรวมกัน หาค่าเฉลี่ยแล้วเทียบส่วนหาค่าร้อยละ หาความก้าวหน้าของผู้เรียนโดยให้นำผลการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเปรียบเทียบกันจะทำให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นการหาประสิทธิภาพของสื่อที่เชื่อถือได้

ความพึงพอใจ (Satisfaction)

ความพึงพอใจ เป็นทษฎีเกี่ยวกับความรู้สึกของบุคคล เป็นพฤติกรรมการตอบสนองซึ่งมีความพึงพอใจต่อสิ่งต่าง ๆ นั้น จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ ความรู้สึกอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อเวลาและสถานการณ์แตกต่างกันไป

1. ความหมายความพึงพอใจ มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า ความพึงพอใจ หรือ ความพอใจไว้ หลายท่าน ดังนี้

วัชราภรณ์ กองมณี (2546 : 52) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก

ของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ ในทางบวกและความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงได้เมื่อเวลาและสถานการณ์เปลี่ยนไป

สุลักษณ์ สุขแก้ว (2549 : 40) ได้ให้ความหมาย ความพึงพอใจว่า เป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ซึ่งจะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับบุคคลว่าจะคาดหมายกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากเมื่อได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมากแต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้หรือได้รับน้อยกว่าที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตั้งใจไว้ว่าจะมีมากหรือน้อย ดังนั้น ความพึงพอใจในการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้สึกพอใจที่มีต่อการได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้จนบรรลุผลหรือเป้าหมายในการเรียนรู้

ศลใจ วิบูลกิจ (2534 : 42) กล่าวว่าความพึงพอใจ หมายถึง สภาพของอารมณ์ บุคคลที่มีต่อองค์ประกอบของงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลนั้น ๆ

จากความหมายของความพึงพอใจข้างต้น สรุปได้ว่าความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ ในทางบวก และเป็นความรู้สึกที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเวลาหรือสถานการณ์เปลี่ยนไป ดังนั้น ความพึงพอใจในการเรียนรู้จึงหมายถึง ความรู้สึกพอใจที่มีต่อการได้ร่วมปฏิบัติกิจกรรม จากการจัดการเรียนรู้ของครูตามกระบวนการจัดการการเรียนการสอนจนบรรลุผลหรือเป้าหมายในการเรียนรู้แล้วผู้เรียนประเมินผลความพึงพอใจหลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สิ้นสุดลง

2. **ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ**

ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งที่ได้รับประสบการณ์ และแสดงออกหรือมีพฤติกรรมตอบสนองในลักษณะแตกต่างกันไป ความพึงพอใจต่อสิ่งต่าง ๆ นั้นจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ การสร้าง หรือกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจกับผู้ปฏิบัติงานจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้งานหรือสิ่งที่ทำนั้นประสบความสำเร็จ การศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ มีดังต่อไปนี้

สกอตต์ (Scott. 1991 : 124) ได้เสนอแนวความคิดในเรื่องแรงจูงใจที่ทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการทำงานที่จะให้ผลเชิงปฏิบัติ ไว้ดังนี้

1. งานควรมีความสัมพันธ์ กับความปรารถนาส่วนตัว งานนั้นจะมีความหมายสำหรับผู้ทำ

2. งานนั้นต้องมีการวางแผนและวัดความสำเร็จโดยใช้ระบบการทำงานและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ

3. เพื่อให้ได้ผลในการจูงใจภายในเป้าหมายของงาน

วรรณี ลิมอักษร (2541 : 141) ได้กล่าวถึงการแบ่งความต้องการตามทฤษฎีของแมคคีแลนด์ (David McClelland) ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการสัมฤทธิ์ผล (Need for Achievement) เป็นพฤติกรรมที่จะกระทำการใด ๆ เป็นผลสำเร็จดีเลิศตามมาตรฐาน เป็นแรงขับที่นำไปสู่ความเป็นเลิศ

2. ความต้องการสัมพันธ์ (Need for Affiliation) เป็นความปรารถนาที่จะสร้างมิตรภาพและความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3. ความต้องการอำนาจ (Need for Power) เป็นความต้องการควบคุมผู้อื่น มีอิทธิพลต่อผู้อื่นและต้องการควบคุมผู้อื่น

ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจทั่วไปของ มาสโลว์ (Maslow) เป็นทฤษฎีแพร่หลายและมีชื่อเสียงโดยมีสมมติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ 3 ประการ ดังนี้ (สร้อย สกุลเด็น 2542 : 26)

1. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการใด ๆ ได้รับการตอบสนองแล้วก็มีความต้องการอยากได้อย่างอื่นต่อไป เป็นกระบวนการเช่นนี้ไม่มีที่สิ้นสุด

2. เมื่อมนุษย์มีความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับขั้นใด ก็จะตกอยู่ใต้อิทธิพลต่าง ๆ ที่มีผลตอบสนองในขั้นนั้น ๆ เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองพอแล้วอิทธิพลนั้นก็หมดความหมาย

3. มนุษย์มีความต้องการจำเป็นขึ้นไปตามลำดับจากขั้นต่ำสุดไปยังขั้นสูงสุด (Hierarchy of Needs)

ลำดับขั้นความต้องการของ มาสโลว์ (Maslow) ประกอบด้วย

3.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย

3.2 ความต้องการความปลอดภัย

3.3 ความต้องการความรักและเป็นเจ้าของ

3.4 ความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่อง

3.5 ความต้องการที่จะตระหนักในความสามารถของตนเอง

3.6 ความต้องการที่จะรู้และเข้าใจ

3.7 ความต้องการทางสุนทรียะ

สร้อย สกุลเด็น (2542 : 26) กล่าวถึงทฤษฎีมาสโลว์ (Maslow) นักจิตวิทยาชาวอังกฤษ กล่าวถึงความต้องการตามลำดับโดยมีสาระสำคัญคือ มนุษย์จะมีความต้องการอยู่ตลอดเวลาไม่มี

ที่สิ้นสุดตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่และความต้องการของคนจะมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูงตามลำดับความสำคัญ โดยมนุษย์จะเกิดความต้องการในระดับต้นก่อน เมื่อความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้ว มนุษย์จะเกิดความต้องการในลำดับที่สูงขึ้นมา ซึ่งความต้องการของมนุษย์จะเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์ทำสิ่งต่าง ๆ ลงไปเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการขึ้น มาสโลว์ (Maslow) ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ลำดับขั้นคือ

1. ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) หมายถึง ความต้องการขั้นพื้นฐาน
ของมนุษย์ที่มนุษย์จะขาดไม่ได้ ได้แก่ ความต้องการด้านสรีระ ความต้องการด้านปัจจัย 4 เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) หมายถึง ความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกาย และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การได้รับความปลอดภัยจากสิ่งต่าง ๆ รอบด้าน

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมและการยอมรับในสังคม ความเป็นมิตรและความรักจากเพื่อน

4. ความต้องการการยกย่องนับถือยอมรับ (Esteem Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะมีชื่อเสียงเกียรติยศ ได้รับการเคารพยกย่อง เป็นคนมีคุณค่า ในสังคม

5. ความต้องการที่จะประจักษ์ในตัวเอง (Self Actualization) หมายถึง ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จสมหวังในชีวิตที่อยากทำ อยากเป็นสิ่งที่ตนหวังไว้ ฝันไว้ ได้ทำอะไร ตามที่ตนเองต้องการอยากทำ และมีความสุขกับสิ่งที่ตนเองต้องการทำ

จากทฤษฎีดังกล่าวสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่จะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าตรงกับความต้องการหรือไม่อย่างไร ซึ่งความต้องการจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ความพึงพอใจในการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์กันในทางบวก คือ เมื่อเกิดความพึงพอใจจะเกิดผลดีต่อการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่ดีหรือที่น่าพอใจ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงควรคำนึงถึงองค์ประกอบที่ทำให้เกิดแรงจูงใจ จนเกิดเป็นความพึงพอใจในการเรียนรู้ หากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนก็จะเกิดความรู้สึกรัก ชื่นชอบ มีเจตคติที่ดีและมีความสุข

การหาประสิทธิภาพของสื่อ

วิธีการหาประสิทธิภาพเชิงประจักษ์ (Empirical Approach)

วิธีการนี้จะนำสื่อไปทดลองใช้กับกลุ่มนักเรียนเป้าหมาย การหาประสิทธิภาพ

ของสื่อ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) บทเรียนโปรแกรม ชุดการสอน แผนการสอน แบบฝึกทักษะ เป็นต้น ส่วนมากใช้วิธีการหาประสิทธิภาพด้วยวิธีนี้ประสิทธิภาพที่วัดส่วนใหญ่พิจารณาจากเปอร์เซ็นต์การทำแบบฝึกหัดหรือกระบวนการเรียนหรือแบบทดสอบย่อย โดยแสดงเป็นค่าตัวเลข 2 ค่า เช่น E_1/E_2 = 85/85, E_1E_2 = 90/90 เป็นต้น

เกณฑ์การหาประสิทธิภาพ (E_1/E_2) มีความหมายแตกต่างกันหลายลักษณะ ในที่นี้จะยกตัวอย่าง E_1/E_2 = 80/80 ดังนี้

1. เกณฑ์ 80/80 ความหมาย ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือนักเรียนทั้งหมดทำแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบย่อยได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ถือเป็นประสิทธิภาพของกระบวนการส่วนตัวเลข80 ตัวหลัง (E_2) คือนักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนการหาค่า E_1 และ E_2 ใช้สูตร ดังนี้

$$E_1 = \frac{\frac{\Sigma X}{N} \times 100}{A}$$

เมื่อ E_1 แทน ประสิทธิภาพของกระบวนการ

ΣX แทน คะแนนของแบบฝึกหัดหรือของแบบทดสอบย่อยทุกชุดรวมกัน

A แทน คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดทุกชุดรวมกัน

N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด

$$E_2 = \frac{\frac{\Sigma X}{N} \times 100}{B}$$

เมื่อ E_2 แทน ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

ΣX แทน คะแนนของแบบฝึกหัดหรือของแบบทดสอบย่อยทุกชุดรวมกัน

B แทน คะแนนของแบบฝึกหัดทุกชุดรวมกัน

N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด

2. เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 2 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ จำนวนนักเรียนร้อยละ 80 ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post-test) ได้ร้อยละ 80 ทุกคน ส่วนตัวเลข

80 ตัวหลัง คือนักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนครั้งนั้นได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 เช่น มีนักเรียน 40 คน ร้อยละ 80 ของนักเรียนทั้งหมด คือ 32 คน แต่ละคนได้คะแนนจากการทดสอบหลังเรียน ถึงร้อยละ 80 (E_1) ส่วน 80 (E_2) ตัวหลัง คือผลการทดสอบหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมด (40 คน) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80

3. เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 3 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ จำนวนนักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post - test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ตัวหลัง (E_2) สมมุติว่านักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre - test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ10 แตกต่างจากคะแนนเต็ม เท่ากับ 90 ถ้านักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post - test) ได้คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 85 แสดงว่าความแตกต่างของ 2 ครั้งนี้ (ก่อนเรียนกับหลังเรียน) เท่ากับ 85-10=75 ดังนั้น ค่าของ E_2 = (75/90) x 100 = 83.33 % ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (E_2 = 80)

4. เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 4 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนได้คะแนนเฉลี่ร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) หมายถึง นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนแต่ละข้อถูกมีจำนวน ร้อยละ 80

กล่าวโดยสรุปว่า เกณฑ์ในการหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนจะนิยมตั้งเป็นตัวเลข 3 ลักษณะ คือ 80/80 85/85 และ 90/90 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวิชาและเนื้อหาที่นำมาสร้างสื่อ ถ้าเป็นวิชาที่ค่อนข้างยากก็อาจตั้งเกณฑ์ได้ 90/90 เป็นต้น นอกจากนี้ยังตั้งเกณฑ์เป็นค่าความคลาดเคลื่อนไว้เท่ากับร้อยละ 2.5 นั่นคือ ถ้าตั้งเกณฑ์ไว้ที่ 90/90 เมื่อคำนวณแล้วค่าที่ถือว่าใช้ได้ คือ 87.5/87.5 หรือ 87.5/90 เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยในประเทศนั้นมีนักวิชาการได้ศึกษา วิจัย ทดลอง หลายท่านดังนี้

เฉลิมชัย หรสิทธิ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรง เรื่อง สารเคมี กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า บทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรงเรื่อง สารเคมี กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมพร เพชรสุริยา (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรง เรื่อง จักรวาลและอาวกาศ กลุ่มกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 5 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 50 คน ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า บทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรงเรื่องจักรวาลและอาวกาศ กลุ่มกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพ 89.20/86.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 85/85 ค่าดัชนีประสิทธิผล มีค่า เท่ากับ 0.67

สมนึก สุวรรณมูล (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปประกอบการ์ตูน เรื่อง ประชากรศึกษา กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 บทเรียนสำเร็จรูปประกอบการ์ตูน เรื่อง ประชากรศึกษา มีประสิทธิภาพ 88.15/85.63 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80และนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความคงทนทางการเรียนรู้คิดเป็นร้อยละ 1.86

แสงทอง ภักดีแก้ว. (2543, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปประกอบการ์ตูนเรื่องสัตว์ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 41 คน ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า บทเรียนสำเร็จรูปประกอบการ์ตูน เรื่องสัตว์ มีประสิทธิภาพ 87.80/88.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ค่าดัชนีประสิทธิผล มีค่า เท่ากับ 0.65

ณัฏฐินี สุโพธิ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปเรื่อง จังหวัดร้อยเอ็ด หน่วยที่ 3 เรื่องสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 35 คน ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า บทเรียนสำเร็จรูป มีประสิทธิภาพ 95.10/81.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ค่าดัชนีประสิทธิผล มีค่า เท่ากับ .71

เสงี่ยม แสนสุด (2545 : บทคัดย่อ) ได้สร้างบทเรียนสำเร็จรูปวิชาสังคมศึกษา เรื่อง ประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า บทเรียน สำเร็จรูปแบบเส้นตรงที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ 87.27/82.51 ค่าดัชนีประสิทธิผล มีค่าเท่ากับ .67 สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

วัฒธนะ บุตรสุวรรณ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรงเรื่องจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า บทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรง เรื่องจังหวัดกาฬสินที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 86.50/85.92 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุฆารักษ์ เมืองโคตรวัฒธนะ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ การพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปแบบเส้นตรง เรื่อง จังหวัดของเรา (มุกดาหาร) กลุ่มส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า บทเรียนสำเร็จรูป เรื่อง จังหวัดของเรา (มุกดาหาร) ที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ 86.50/85.92 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 กว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

กฤตวรรษ จึงพัฒนา (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาแผนการเรียนรู้ เรื่องโลก ดวงดาวและอวกาศ วิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/2 จำนวน 41 คนของโรงเรียนสำโรงทาบวิทยา อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย ผลการวิจัยพบว่า แผนการเรียนรู้ เรื่องโลก ดวงดาวและอวกาศ วิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป มีประสิทธิภาพ 83.5/81.02 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนด้วยแผนการเรียนรู้ที่ครูสร้างขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด

สุรางค์รัตน์ ตรีเหรา (2547 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้และบทเรียนโปรแกรม เรื่อง ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้ศึกษาการเรียนการสอนเนื้อหาประวัติศาสตร์โดยสร้างบทเรียน สำเร็จรูป โดยการนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ กับกลุ่มตัวอย่าง 45 คน ผลการศึกษาพบว่า บทเรียนสำเร็จรูป เรื่อง ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย มีประสิทธิภาพ 84.13/83.95 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ค่าดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 65 แสดงว่าผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 65 สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้และบทเรียนสำเร็จรูปที่ผู้ศึกษาค้นคว้าได้พัฒนาขึ้นนับเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับผู้เรียนและเป็นสื่อที่สามารถนำไปใช้พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

ชัชวาล เจริญบุญ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่อง สารอาหารและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เปรียบเทียบระหว่างการเรียนด้วยบทเรียนสำเร็จรูปกับการเรียนแบบกลุ่มสืบค้นตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป เรื่องสารอาหาร มีประสิทธิภาพ 83.5/81.02 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญระดับ .01 และนักเรียนมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการเรียนที่ครูสร้างขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการศึกษาเอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปในลักษณะต่าง ๆ ปรากฏว่าการใช้บทเรียนสำเร็จรูป หรือ บทเรียนโปรมแกรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนเพราะ

การใช้บทเรียนสำเร็จรูปประกอบในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งพัฒนาผู้เรียนผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ รวมทั้งการจัดสภาพให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่วางไว้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปตามความสามารถของตน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าบทเรียนสำเร็จรูปช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นสื่อเพื่อประกอบการเรียนรู้ของครูได้เป็นอย่างดี

2. งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยต่างประเทศ มีนักวิชาการได้ศึกษา ทดลอง หลายท่าน ผลการศึกษา พบว่าบทเรียนสำเร็จรูปมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานและมีค่าดัชนีประสิทธิผลที่แตกต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมโดยเรียงลำดับปี ค.ศ. จากน้อยไปมาก ดังนี้

เชเฟอร์ (Shafer. 1989 : 3678 - A) ได้วิจัยการออกแบบโปรแกรมการสอนระดับปริญญาตรีจำนวน 28 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 14 คน กลุ่มที่ 1 ให้เรียนด้วยบทเรียนสำเร็จรูปที่มีการนำเสนอเนื้อหาทีละน้อยโดยให้เริ่มจากเนื้อหาส่วนที่ง่ายกว่าและเป็นพื้นฐานของเนื้อหาในหัวข้อเรื่องต่อไปเรื่อย ๆ จนจบบทเรียน ผลการทดลองพบว่าปริมาณการเรียนและเวลาที่ใช้ในการเรียนบทเรียนโปรแกรมของทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน

เมาส์ (Moulds. 1997 : 2838 - A) ได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสำรวจโปรแกรมการศึกษาที่เป็นนวัตกรรมสำหรับครูในการนำไปใช้ในการสอนโดยเน้นที่การสร้างองค์ความรู้ด้วยวิธีที่สอนแบบโครงงานและใช้เทคนิคที่ทำให้เกิดความคิดและการสร้างความรู้อย่างมีความหมายซึ่งได้ทำการศึกษากับครูที่เป็นจำนวน 6 คน เครื่องที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่การสังเกต การมีส่วนร่วม ในการสังเกต การสัมมนา การสังเกตแบบมีโครงสร้าง การเขียน อนุทินและการบันทึกละเอียด ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพครั้งนี้ทำให้ครูและครูที่เป็นนักเรียนเห็นความสำคัญของการนำเอาโปรแกรมการศึกษามาปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีให้ดีขึ้น

เคแบน (Caban. 2001 : 1304 - A) ได้สำรวจพื้นฐานของรูปแบบวิธีสอนที่ใช้โปรแกรมการฝึกอบรมในการอบรมครูที่สอนภาษาที่สองจำนวน 31 คน ในโรงเรียนรัฐนิวยอร์ก ที่สอนภาษาสเปนและอังกฤษเป็นภาษาที่สอง โดยแบ่งครูออกเป็นสามกลุ่ม กลุ่มแรกคือ กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมแบบก้าวหน้า จำนวน 9 คน กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่ได้รับการอบรมพื้นฐาน 11 คน และกลุ่มที่สามคือกลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรม จำนวน 10 คน ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่ากลุ่มที่ได้รับการอบรมและไม่ได้รับการอบรมโดยโปรแกรมฝึกไม่มีความแตกต่างกันระหว่างความรู้และความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างแผนการสอนและรูปแบบการสอนระดับพื้นฐานของกลุ่ม

ที่ได้รับการอบรมกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรม ไม่มีความแตกต่างกัน การสอนด้วยบทเรียนสำเร็จรูป วีดีโอและแผนการสอนที่มีลักษณะเหมือนกันกลุ่มที่ได้รับการอบรมแบบก้าวหน้านั้นมีคะแนนอยู่ในระดับสูง

ฟิดการ์ด (Fitzgerald. 2003 : 1612 - A) ได้ศึกษาเพื่อที่จะพิจารณาว่าระหว่างโปรแกรมการเรียนแบบมีส่วนร่วมและโปรแกรมการสอนด้วยระบบออนไลน์ ที่ใช้พัฒนาการปฏิบัติของนักเรียน โดยทดสอบความเข้าใจและความคงทนว่ามีความเหมาะสมกันหรือไม่ โปรแกรมการเรียนรู้ประเมินผลโดยดูจากระดับความพร้อมของผู้เรียนที่เรียนด้วยตนเอง (Sidles) และระดับของรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนที่เรียนแบบ Grsha - Ricehmann (Grslss) และการสอนด้วยระบบออน ไลน์ในหลักสูตรการสอนแบบออนไลน์ การบันทึกหลักสูตรด้วยระบบออนไลน์และการสอน โดยใช้โปรมแกรมคอมพิวเตอร์ ผู้ที่มีส่วนในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ลูกจ้าง นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และลูกค้าทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ ลูกจ้างนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และลูกค้าทั้ง 3 กลุ่มนี้ประกอบไปด้วยนักเรียนที่เรียนเกี่ยวกับวิศวกรรมจำนวนทั้งหมด 106 คน ผลการศึกษาสนับสนุนสมมุติฐานการวิจัยที่ว่าโปรแกรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ หรือ โปรแกรมเรียนรู้ด้วยตนเองมีความเหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาการปฏิบัติของผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่าง ๆ ประเทศ พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปในลักษณะต่าง ๆ ปรากฏว่าการใช้บทเรียนสำเร็จรูป หรือบทเรียนโปรมแกรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อาจเป็นเพราะการใช้บทเรียนสำเร็จรูปประกอบการออกแบบการจัดการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมุ่งพัฒนาผู้เรียน ผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ รวมทั้งการจัดสภาพให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่วางไว้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปตามความสามารถของตน รวมทั้งมีการเสริมแรงที่เกิดจากผลงานที่เกิดจากความสามารถของนักเรียนเองทำให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าบทเรียนสำเร็จรูปช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้เกือบทุกวิชาและทุกระดับชั้นเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สามารถนำไปใช้เป็นสื่อเพื่อประกอบการเรียนการสอนของครูได้เป็นอย่างดี